

CENTRUL PENTRU DREPTURILE OMULUI DIN MOLDOVA

RAPORTUL
privind respectarea drepturilor omului
în Republica Moldova
în anul 2006

Chişinău, 2006

CUPRINS

Preambul.....	3
Considerații generale.....	5
Copii.....	11
Justiție.....	23
Detenție.....	30
Libertatea întrunirilor, opiniei și exprimării.....	46
Proprietate privată.....	53
Anexe.....	68

În aplicarea dispozițiilor art. 34 din Legea nr. 1349-XIII cu privire la avocații parlamentari, prezentăm Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2006.

Prezentul raport este elaborat după exemplul Rapoartelor precedente și este consacrat analizei situației privind respectarea drepturilor omului în țară, din prisma autosesizărilor și investigațiilor inițiate de avocații parlamentari, plîngerilor examinate, informației acumulate din alte surse, inclusiv selectate din presă ș.a. În Raport se face o privire generală asupra domeniilor vulnerabile, în care se atestă cele mai frecvente încălcări ale drepturilor constituționale ale omului.

În prezent ideea drepturilor omului se bucură de o popularitate considerabilă. În context, Republica Moldova a întreprins pași concreți privind promovarea și protecția drepturilor omului prin aderarea la Declarația Universală a Drepturilor Omului, desfășurarea procesului continuu de racordare a legislației naționale la standardele internaționale, democratizarea și reformarea instituțiilor de drept din țară, elaborarea și implementarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului. Însă, nu este suficient să proclamăm atașamentul față de valorile umane, să le declarăm drept obiective majore, ci trebuie să le promovăm și să le respectăm, instituind mecanisme eficiente de realizare.

Moldova mai are multe restanțe în domeniul respectării drepturilor omului, în pofida acțiunilor întreprinse în acest sens, și, este apreciată în măsura în care reformele îndeplinite devin eficiente. Astfel, respectarea drepturilor omului în republică este direct proporțională cu gradul de implementare a reformelor, de racordare a legislației naționale la normele europene de domeniu.

Cel mai frecvent se încalcă drepturile sociale, dreptul la proprietate, siguranța persoanei, accesul liber la justiție, dreptul la un proces echitabil. Drept dovadă servește numărul impunător de cereri adresate Curții Europene și numărul crescând de cauze pierdute de Republica Moldova. Această stare de lucruri are la bază atât motive de ordin obiectiv, cât și subiectiv, printre care situația social-economică a țării și lipsa unei discipline executorii. Principalele carențe țin, în general, de transpunerea în viață a reformelor și legilor adoptate. Anumite structuri și persoane cu funcții de răspundere mai au o atitudine formală față de acest domeniu și nu conștientizează responsabilitatea pe care

o poartă. Deficiențele existente trebuie să constituie obiectul unor preocupări serioase ale Guvernului.

Anul precedent a fost unul dintre cei mai importanți în istoria modernă a Moldovei, ca rezultat al reformelor implementate în diverse sfere.

În iunie 2006 Parlamentul a votat modificările la Constituție, prin care a fost abolită pedeapsa cu moartea chiar și în cazuri excepționale. A fost ratificat Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau a altor tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, a fost aprobată Concepția privind cooperarea dintre Parlament și societatea civilă. Au fost adoptate unele modificări referitoare la statutul magistraților și organizarea judecătorească, constituit Institutul Național de Justiție, adoptat Codul audiovizualului, Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați etc.

Totodată, unele reformări au provocat controverse în societate și au generat acțiuni de protest din partea cetățenilor.

De-a lungul anilor regiunea transnistreană a Republicii Moldova rămîne un spațiu în care, zilnic, se încalcă drepturile omului. O problemă nesoluționată rămîne a fi imposibilitatea avocaților parlamentari de a interveni întru apărarea drepturilor și libertăților populației din stînga Nistrului. Încercările de a stabili relații de colaborare eficientă cu ombudsmanul transnistrean nu s-au încununat de succes.

Avocatul parlamentar este o raliere la realitățile societății și exprimă cel mai clar tendința de racordare a Republicii Moldova la valorile și exigențele umane și juridice europene. Pornind de la acest fapt, avocații parlamentari se văd actori importanți în realizarea Planului de acțiuni Republica Moldova-UE la capitolul drepturile omului, deoarece de reușita acestei implementări va depinde în mare măsură atingerea scopului propus – integrarea europeană.

Raisa Apolschi,
avocat parlamentar,
Directorul Centrului pentru Drepturile Omului

CONSIDERAȚII GENERALE

Creat în 1998, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova este o autoritate independentă care pune competențele sale în serviciul cetățenilor, în special pentru ameliorarea relațiilor lor cu administrația și serviciile publice.

Avocații parlamentari contribuie la repunerea în drepturi a cetățenilor, verifică dacă instituția – subiect al unei plângeri - se conformează misiunii serviciului public cu care este împuternicită, relevă carențele funcționale și contribuie la restabilirea în drepturi a solicitanților.

Dacă o decizie administrativă vine să afecteze drepturile constituționale ale persoanei, avocații parlamentari dispun de competența de a înainta avize, recomandări și sesizări, contribuind la soluționarea conflictelor dintre persoanele fizice și autoritățile administrației publice, pe cale amiabilă, prin mediere, prin dialog.

Avocații parlamentari sînt împuterniciți cu dreptul de a remite autorităților publice centrale și locale obiecții și propuneri de ordin general referitoare la asigurarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor, la îmbunătățirea activității aparatului administrativ.

În activitatea sa, Instituția ombudsmanului se conduce de Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și Protejarea Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), unul dintre documentele fundamentale ale Organizației Națiunilor Unite, care și-a găsit reglementare în Legea cu privire la avocații parlamentari.

Instituțiile naționale nu substituie activitatea organelor de drept, a autorităților publice locale sau a organizațiilor neguvernamentale. Instituția ombudsmanului exercită o funcție complementară, și consolidarea acesteia contribuie la sporirea eficienței sistemelor naționale și internaționale de promovare și protejare a drepturilor omului.

Instituția avocaților parlamentari este și trebuie să rămână autoritatea care să înlesnească echilibrul între autoritățile publice și societatea civilă.

Ar fi greșit să credem că un atare mecanism de protejare a drepturilor omului este capabil să soluționeze toate problemele de domeniu, de care este preocupată comunitatea internațională, fiecare stat sau individ în parte.

Șefii Statelor și Guvernelor Statelor membre ale Consiliului Europei, reuniți la Summit-ul de la Varșovia (mai 2005), au decis crearea Grupului Înțelepților, cu misiunea de a studia măsurile necesare pentru a asigura eficiența pe termen lung a mecanismului de control al Convenției Europene a drepturilor omului. În raportul Grupului Înțelepților,

prezentat în decembrie 2006, se menționează printre altele că instituțiile naționale (mediatorii, ombudsmanii) ar putea contribui considerabil la reducerea volumului de lucru al Curții, cu concursul Comisarului pentru Drepturile Omului.

Eficiența instituției depinde în mare parte de mandatul juridic pe care îl deține. Este oportună necesitatea reglementării constituționale a activității avocaților parlamentari, conform exemplului majorității statelor europene. Modificările de ordin constituțional și legal vor favoriza procesul de consolidare a Instituției avocaților parlamentari, în exercitarea atribuțiilor de apărători ai drepturilor și libertăților persoanelor fizice.

Întru eficientizarea activității instituției au fost înaintate propuneri de modificare a Legii cu privire la avocații parlamentari și propus un nou regulament, de o altă structură, iar întru excluderea confundării cu organizațiile neguvernamentale, s-a propus schimbarea denumirii instituției din „Centrul pentru Drepturile Omului” în „Oficiul avocaților parlamentari”. La momentul actual în republică activează mai multe Centre (Centrul pentru drepturile omului al Partidului popular republican, Centrul pentru drepturile copilului, Centre de drept în teritoriu ș.a) și deseori cetățenii, funcționarii și chiar unii demnitari cu înalte funcții consideră că Instituția este un ONG sau că avocații parlamentari sînt avocați ai Parlamentului.

La ziua de 31 decembrie 2006, instituția avocaților parlamentari avea în schema de personal un număr total de 37 de posturi, inclusiv 15 posturi la Filialele din Bălți, Cahul și Comrat . Pe parcursul anului de referință au fost vacante, în medie, 8 posturi.

Criza de personal, fluctuația cadrelor și remunerarea insuficientă a funcționarilor care asigură activitatea avocaților parlamentari sînt cele mai mari impedimente la realizarea unor obiective, pe care și le-au propus ombudsmanii. Regulamentul actual prevede 2 categorii de funcționari – specialiști și specialiști principali. Avînd în vedere că pînă în prezent nu au fost operate modificările înaintate referitoare la funcțiile Centrului, rămîne imposibilă aplicarea integrală a prevederilor anexei nr. 4 din Legea cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar nr. 355 din 23.12.2005, în compartimentul funcțiilor și grilei respective de salarizare.

Cu toate că statutul Centrului pentru Drepturile Omului este la un nivel înalt, fiind situat în Clasificatorul unic al funcțiilor publice pe locul al optulea, între primele zece autorități publice ale statului, remunerarea nu corespunde acestui nivel. În comparație cu alte instituții publice de același nivel, grila de salarizare a funcționarilor Centrului, conform Legii nr. 355, este minimă. Aceste circumstanțe diminuează din autoritatea instituției nu

numai la nivel național, dar și internațional. Or, în majoritatea țărilor europene cu structuri similare funcționarii și personalul tehnic al instituției sînt asimilați personalului din structurile de specialitate ale Parlamentului.

În mod firesc, și în trecut și acum, se pune problema eficienței activității Instituției avocaților parlamentari. Fiind instituție de tip ombudsman, Centrul pentru Drepturile Omului încearcă deblocarea conflictelor dintre cetățeni și autoritățile publice prin mediere, prin solicitarea de regăsire a unei soluții. Eficiența unei asemenea modalități de lucru este direct proporțională cu calitatea profesională și gradul de receptare al celor implicați. Avocații parlamentari nu dispun și nu trebuie să dispună de mijloace de constrîngere (amenzi, anulări de acte etc., care ar limita considerabil independența și imparțialitatea avocaților parlamentari). Dacă ar opera cu asemenea mijloace, ar înceta să mai fie o instituție de tip ombudsman.

În această ordine de idei este necesară întreprinderea unor măsuri din partea statului și societății, direcționate spre sporirea eficacității institutului ombudsmanului. Prioritar ar fi respectul conștient față de instituția statală de apărare a drepturilor omului și față de acele valori democratice pe care ea le promovează. În condițiile actuale ale Republicii Moldova, avocatul parlamentar trebuie să aibă o pondere reală, și nu declarativă. Anume așa va fi posibilă realizarea rolului firesc de mediator între stat și societatea civilă, fapt deja conștientizat în multe țări ale lumii, de partener esențial al structurilor abilitate ale Consiliului European în lupta pentru implementarea reală a drepturilor omului, conform standardelor europene.

Sprijinul parlamentar ar permite Instituției avocaților parlamentari realizarea unei comunicări mai eficiente cu autoritățile publice, cu puterea executivă și judecătorească. S-au înregistrat unele reușite în relația cu executivul, dar nu putem deocamdată vorbi despre o receptare atentă a problemelor la acest nivel.

Așadar, nu poate fi trecută cu vederea atitudinea formală sau uneori chiar lipsa absolută a reacției din partea Baroului de avocați, Ministerului Educației și Tineretului, Ministerului Afacerilor Interne, Primăriei municipiului Chișinău, Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale.

Un caz ieșit din comun s-a produs, cînd datorită acțiunilor ilegale ale colaboratorilor Serviciului de grăniceri, avocații parlamentari au ratat vizita de studiu la Institutul European al Ombudsmanului, organizată de această autoritate, în cooperare cu Consiliul European și Guvernul Austriei. Organizarea acestei vizite a cerut mult efort din partea

tuturor părților implicate și situația creată artificial de colaboratorii Serviciului de grăniceri a pus la îndoială bunele relații stabilite pînă la moment cu Institutul European al Ombudsmanului și Consiliul Europei. Avocații parlamentari nu exclud lipsa de interes pentru viitor față de institutul național al ombudsmanului din partea organismelor internaționale.

Prin urmare, este inadmisibilă atitudinea paternalistă și nihilismul față de autoritatea și statutul instituției ombudsmanului. Este necesară dezrădăcinarea completă a ignorării interpelărilor avocatului parlamentar sau prezentarea unor răspunsuri formale, practici reprobabile într-un stat democratic.

Eficiența instituției depinde în mare măsură și de mediatizarea sa. În acest aspect, deși s-au înregistrat progrese, nu ne putem lăuda cu realizări deosebite, pentru că mijloacele de care dispune instituția sînt modeste. Este binevenit ca mass-media să sesizeze necesitatea reflectării mai ample a activității Centrului pentru Drepturile Omului.

Cît privește volumul general de activitate, acesta poate fi apreciat ca expresie a unui spor cantitativ față de anul 2005.

În cifre globale această activitate se prezintă astfel: au fost primiți în audiență 1715 de cetățeni; au fost înregistrate 1913 petiții; au fost înaintate 25 de avize de repunere în drepturi în temeiul art. 27 din Legea cu privire la avocații parlamentari și 8 sesizări în temeiul art. 24 din lege. Au fost înaintate 14 propuneri de modificare a actelor normative; a fost sesizată Curtea Constituțională de 2 ori; au fost expuse 8 puncte de vedere asupra sesizărilor depuse la Curtea Constituțională și 10 - asupra proiectelor de acte normative (anexe).

În primul semestru al anului 2006, Centrul pentru Drepturile Omului a lansat site-ul său (www.ombudsman.md), care a înregistrat 5060 vizite în decursul perioadei de referință.

În virtutea rostului instituției de a proteja drepturile și libertățile constituționale ale cetățeanului în raporturile sale cu autoritățile publice, ne-am preocupat de problema realizării civilizate și eficiente a primirii și examinării petițiilor, astfel încît orice cetățean care vine în instituție să beneficieze de sprijin, răspuns sau, cel puțin, o explicație. În afară de preocupările pentru soluționarea problemelor concrete, am realizat unele acțiuni pentru protejarea drepturilor unor segmente de populație, atunci cînd plîngerile individuale erau numeroase într-un domeniu sau altul. Prin deschiderea instituției către cetățean, transparența în activitate se explică sporirea anuală a solicitărilor.

Dezvoltarea contactelor cu autoritățile administrației publice ar permite utilizarea unor proceduri informale de soluționare a petițiilor și creșterea receptivității publice față de Instituția avocaților parlamentari.

Eforturile avocaților parlamentari de a contribui la repunerea în drepturi a cetățenilor rămân zadarnice atunci când actele normative în vigoare permit tratarea echivocă a problemei. În majoritatea cazurilor, în vederea înlăturării discrepanțelor, se propune modificarea actelor respective.

Însă se atestă cazuri în care autoritățile publice centrale și locale aplică legislația în vigoare, conducându-se de unele „explicații” ale comisiilor parlamentare, întocmite cu concursul direcției juridice a Parlamentului, care nu întotdeauna corespund întocmai sensului dispozițiilor normative și generează soluții juridice greșite de realizare a normei de drept. Or, conform Constituției și prevederilor Legii privind actele legislative, interpretarea oficială a actelor legislative ține de competența exclusivă a Parlamentului și se înfăptuiește prin lege.

Drepturile și libertățile garantate de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale trebuie protejate în primul rând la nivel național. Autoritățile naționale și-au reafirmat responsabilitatea în acest domeniu, ratificând Protocolul nr. 14 la Convenție. Urmează să fie consolidată capacitatea sistemului legal național de prevenire și compensare a încălcărilor drepturilor omului. În acest nou context, în care accentul trebuie pus pe ridicarea nivelului de protecție națională, cunoștințele persoanelor implicate în realizarea actului de justiție nu pot fi limitate doar la cadrul legislativ intern și jurisprudența națională. Este importantă realizarea cunoștințelor de drept internațional, mai cu seamă a actelor internaționale la care Republica Moldova este parte, ținându-se cont de prioritatea reglementărilor internaționale referitoare la drepturile fundamentale ale omului, în caz de neconcordanță a legislației interne cu pactele și tratatele internaționale de domeniu. Aici un loc important îi revine și jurisprudenței CEDO.

În Recomandarea Rec(2002)13 către statele membre privind publicarea și difuzarea în statele membre a textului Convenției Europene a drepturilor omului și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, Comitetul de Miniștri cheamă guvernele Statelor membre să asigure, printre altele, publicarea hotărârilor pertinente din jurisprudența Curții în presa oficială sau în alte surse media utilizate de comunitatea juridică.

Deși Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale nr. 173 din 06.07.1994 a suferit modificări în ianuarie 2006, care prevăd publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a deciziilor și hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele în care Moldova are calitatea de pârț, acestea nu se realizează.

De menționat că unul din temeiurile revizuirii dispozițiilor judecătorești, conform Codului de procedură civilă, este constatarea de către Curtea Europeană a unei încălcări a drepturilor și libertăților fundamentale, iar printre persoanele care sînt în drept să depună cerere de revizuire se numără și acelea care nu au participat la proces, dar care sînt lezate în drepturi prin hotărîrea, încheierea sau decizia judecătorească. În această ordine de idei publicarea, neîntîrziată a hotărîrilor Curții capătă o importanță și pentru revizuienți.

De altfel, Statele membre ale Consiliului Europei au admis obligațiunea de a adopta măsuri generale drept rezultat al unei hotărîri a Curții Europene a Drepturilor Omului luate împotriva lor. Traducerea și difuzarea hotărîrilor Curții la nivelul autorităților naționale este un procedeu, căruia Comitetul de Miniștri chiar de la origini i-a fost foarte atașat, deoarece încălcarea Convenției și a jurisprudenței Curții provin mai puțin dintr-o lipsă de voință a autorităților naționale de a-și onora obligațiunile internaționale, decît dintr-o nerecunoaștere, mai ales din partea autorităților administrative, a exigențelor europene.

COPII

Constatînd că drepturile copilului sînt încă departe de a fi respectate în totalitate în Europa bogată  i dezvoltată  i că ei constituie deseori primele victime ale conflictelor armate, reculului economic, sărăciei  i, în special, ale restric iilor bugetare, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, la 24 ianuarie 1996, a adoptat Recomandarea nr.1286 cu privire la o strategie europeană pentru copii.

Adunarea a menționat că copilul este un cetăţean al societăţii actuale  i al celei de m ine. Societatea are o responsabilitate pe termen lung fața de copii  i trebuie să recunoască drepturile familiei în interesul copilului. Respectarea drepturilor, intereselor  i necesităţilor copilului trebuie să fie o prioritate politică. Acest deziderat, c t  i garantarea egalităţii între copii  i adulţi vor contribui la păstrarea pactului între generaţii  i vor servi cauzei democraţiei.

Indiferent de faptul dacă copiii cresc  i se dezvoltă în familiile biologice sau sînt instituţionalizaţi, frecventează sau nu  coala, sînt sănătoşi sau bolnavi, toţi ei beneficiază de o serie întreagă de drepturi pe care statul moldav s-a obligat să le asigure  ncep nd cu anul 1990, c nd a aderat la Convenţia Na iunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului.

Constituţia Republicii Moldova obligă statul să asigure un regim special de asistența copiilor  i tinerilor întru realizarea drepturilor lor.

Statele membre ale Consiliului Europei au fost îndemnate să transforme drepturile copilului într-o prioritate politică, inclusiv prin instituirea unui mediator (ombudsman) pentru copii sau altă structură, care să asigure garanţii de independen a  i competen e necesare pentru o reală promovare a destinului copilului, organism accesibil publicului, în special, prin  tafete locale.  n acest context, Planul Național de acţiuni în domeniul drepturilor omului a preconizat studierea posibilităţii creării institutului „Avocatul copilului”.

Prin urmare, s ntem martori ai mai multor factori interni  i externi, care conferă statului onorarea obliga iunilor asumate.

 n Republica Moldova activează trei ombudsmani, cu competența generală. Problematika drepturilor copilului este abordată de r nd cu alte probleme, nefiind o preocupare exclusivă. Aceasta influenţează negativ starea de lucruri la capitolul promovarea drepturilor celor mici.  n această ordine de idei este inoportună, dar  i costisitoare, repetarea gre elilor multor  ări, care ini ial au instituit subdiviziuni de

promovare a drepturilor copilului în cadrul Oficiului național al Ombudsmanului, ca peste un timp să se vadă nevoite să instituie oficii separate.

Avocații parlamentari susțin formula instituirii unui oficiu al Ombudsmanului, cu competență specială – pe problemele copiilor și tinerilor, care s-ar încadra în spațiul normelor constituționale.

În favoarea unui Ombudsman specializat și independent de oficiul național vorbesc mai multe aspecte, în primul rând domeniul vast de activitate pe fundalul subiectului special. În viziunea avocaților parlamentari, Oficiul Ombudsmanului pentru drepturile copiilor și tinerilor urmează să-și orienteze activitatea pe câteva direcții, având în calitate de obiect de monitorizare: situația copiilor de vîrstă preșcolară (inclusiv, domeniul sănătății reproductive, deoarece copilul trebuie să fie protejat încă pînă la naștere, abandonul după naștere, adopția, tutela, etc); copiilor de vîrstă școlară; copiilor instituționalizați, aflați în conflict cu legea.

Necesitatea promovării drepturilor omului, democrația, supremația Legii sînt abordate la nivelul cel mai înalt pe plan internațional, dar și la nivel național. Organizația Națiunilor Unite a declarat anii 2003-2012 - Deceniul ONU pentru alfabetizare: Educație pentru toți, iar anii 2005-2014 – Deceniul ONU pentru educație în spiritul dezvoltării durabile, atribuind programelor sale prioritate din perspectiva de promovare a drepturilor omului.

Analiza efectuată de către Oficiul avocaților parlamentari denotă faptul că în mare parte copiii continuă să fie priviți de către adulți ca niște simpli beneficiari de drepturi și acțiuni de binefacere și asistență. Astfel, opinia publică, autoritățile publice locale trec cu vederea o nouă viziune asupra drepturilor copilului, care presupune nu doar acordarea unor drepturi copiilor, ci și implicarea lor în formularea și realizarea acestora. Opiniile copiilor sînt importante și vocea lor trebuie să fie auzită în discuțiile privind protecția, aplicarea și apărarea drepturilor lor.

În 2006 avocații parlamentari au sesizat Ministerul Educației și Tineretului în legătură cu modificarea Curriculum-ului educațional preuniversitar, conform căruia, începînd cu anul de studiu 2006-2007, a fost redus numărul de ore la unele discipline, iar în scopul optimizării programului de învățămînt, obiectele „Educația Civică”, „Noi și Legea” etc., au fost trecute în categoria disciplinelor opționale.

De remarcat că unul din obiectivele procesului de educație este dezvoltarea personalității elevului, pregătirea lui pentru o viață activă, orientată spre dezvoltarea societății în condițiile unei democrații autentice. Astfel, de la vîrstă fragedă tinerii urmează

să însușească noțiuni valorice care să le educe sentimentul civic în condițiile societății democratice, ce presupune un comportament efectiv și responsabil în viața socială. În acest scop, curriculum-ul școlar trebuie să asigure, pe principii de flexibilitate, dar și coerență, formarea competențelor comunicative, gândirii critice, deprinderilor de viață etc., ori în această etapă de dezvoltare a personalității este, în opinia avocaților parlamentari, oportună injectarea unor deprinderi-cheie pentru a fi ulterior folosite ca instrument de autoperfecționare continuă în decursul întregii vieți. Aceste oportunități constituie obiect de realizare în cadrul unor cursuri, precum sînt „Educația civică”, „Noi și Legea”, care au menirea de a trezi copiii interesul cunoașterii și promovării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, demnitatea, respectul reciproc și toleranța, supremația Legii, calități pe care trebuie să le cultivăm generației în creștere, pentru a garanta progrese în democratizarea societății.

Or, întru promovarea dezideratelor constituționale, Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului, aprobat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2003, stăruie asupra sporirii conștientizării drepturilor omului, necesității modernizării curriculumurilor educaționale prin ralierea specificului național la standardele internaționale. În această ordine de idei, Convenția din 15.12.1960 privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățămîntului (Republica Moldova a aderat la aceasta, prin Hotărîrea Parlamentului nr.707 din 10.09.91) recomandă statelor participante să asigure ca „...educația să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și întărirea respectului drepturilor omului și a libertăților fundamentale și că ea trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia...”

În acest context, avocații parlamentari sînt convinși de corectitudinea includerii la timpul respectiv a disciplinelor vizate în curriculum-ul educațional preuniversitar, cu statut de disciplină obligatorie, fiind astfel apreciată la justa valoare contribuția lor în formarea personalității școlarului.

În anul precedent, la Centrul pentru Drepturile Omului au fost înregistrate cîteva plîngerii de la foștii absolvenți ai școlilor de tip internat, care au invocat problemele asistenței sociale și medicale, asigurării cu spațiu locativ, încadrării în cîmpul muncii etc.

Fiind alarmați de cele relatate de copiii orfani și rămași fără îngrijire părintească, avocații parlamentari și-au propus să identifice problemele cu care se confruntă această categorie de copii și soluțiile optime pentru rezolvarea acestora.

În cadrul discuțiilor cu elevii din școlile de tip internat pentru copii orfani și rămași fără îngrijirea părinților, cu directorii instituțiilor și reprezentanții autorităților tutelare s-au

constatat unele fapte necunoscute publicului. De altfel, soluționarea problemelor fiecărui copil orfan în parte este practic imposibilă, se impune necesitatea unor măsuri eficiente întru redresarea situației, în ansamblu.

Majoritatea copiilor instituționalizați fac parte din categoria celor rămași fără îngrijire părintească sau provin din familii socialmente-vulnerabile și doar o mică parte sînt orfani de ambii părinți (spre exemplu, în școala internat din Căzănești 14 copii din 266 sînt orfani; Ungheni – 13 din 239; Hîncești – 22 din 447; Bălți – 22 din 350 etc). În unele cazuri copiii orfani au susținere din partea rudelor, dispun de loc de trai după absolvire, au posibilitatea să-și continue studiile liceale și superioare. Este mult mai dificilă situația celor, care nu au rude și nici nu-și cunosc părinții.

Situația „orfanelor sociali” de asemenea este grea. Printre cauzele principale ale răspîndirii fenomenului „orfanelor sociali” sînt diminuarea prestigiului social al familiei, situația economică precară a familiilor, lipsa spațiului locativ și migrația masivă a populației, numărul copiilor născuți în afara căsătoriei și numărul sporit al părinților care duc un mod de viață antisocial.

După absolvirea școlilor de tip internat, copiii se confruntă cu un șir de probleme, pe care nu le pot înfrunța de sine stătător. În opinia unor reprezentanți ai UNICEF, școala nu pregătește copiii pentru a face față riscurilor și provocărilor vieții cotidiene, axîndu-se pe oferirea de cunoștințe și mai puțin pe dezvoltarea unor abilități care le-ar permite să se descurce independent. Aceasta este una dintre cele mai acute probleme, de rînd cu lipsa spațiului locativ, imposibilitatea încadrării în cîmpul muncii.

Majoritatea își continuă studiile la școlile polivalente sau la școlile de meserii din localitățile respective, însușesc cîte 2-3 profesii pentru a prelungi timpul aflării în aceste instituții, deoarece sînt asigurați cu hrană și spațiu locativ. Cu toate acestea, ei nu-și pot găsi un loc de lucru permanent, pentru că meseria însușită nu este utilă sau pentru că angajatorii plătesc prea puțini bani.

Din afirmațiile directorilor instituțiilor de învățămînt, mulți absolvenți preferă să plece la muncă peste hotare, decît să muncească pentru salariu mizer. O parte din ei săvîrșesc infracțiuni și nimeresc în penitenciare.

Conform datelor oferite Centrului pentru Drepturile Omului, în anul 2006 a sosit circa de trei ori numărul absolvenților instituțiilor rezidențiale, care au beneficiat de servicii de informare și consiliere profesională (anul 2005 – 54 persoane; anul 2006 - 156 persoane). Cu concursul Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă au fost plasate în cîmpul muncii 73 de persoane.

Încadrarea în câmpul muncii a copiilor orfani și copiilor rămași fără îngrijire părintească - absolvenți ai instituțiilor de tip internat este dificilă datorită mai multor factori: lipsa surselor financiare pentru a se întreține pe perioada de studii la cursurile de formare profesională; lipsa specialiștilor-îndrumători de orientare profesională în școli; posibilități minime de angajare de la vârsta de 16 ani; salariile propuse de angajatori nu acoperă cheltuielile pentru închirierea spațiului locativ, hrană, îmbrăcăminte.

Deși legislația în vigoare prevede dreptul copiilor orfani și rămași fără îngrijire părintească la spațiu locativ, ei nu și-l pot realiza din cauza lipsei acestuia. În anul 2004, Consiliul municipal Chișinău a aprobat Programul municipal de acțiuni „Copii orfani și rămași fără îngrijire părintească pentru anii 2004-2007”, pentru realizarea căruia se prevedea alocarea mijloacelor financiare destinate acordării apartamentelor sociale copiilor din categoria vizată. La situația din 08.08.06, necesitau spațiu locativ 102 tineri orfani, băștinași ai municipiului Chișinău. De asemenea, erau luați la evidența Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului 5 cupluri tinere (care au la întreținere copii) și 4 mame solitare.

În raioanele republicii autoritățile publice locale nu abordează în nici un mod problema asigurării cu spațiu locativ a absolvenților școlilor de tip internat. Reprezentanții autorităților tutelare au afirmat că nu au fost înregistrate cazuri de asigurare a absolvenților cu spațiu locativ sau cu teren pentru construcția caselor.

În această situație copiii caută singuri modalități de a-și asigura un loc de trai. În unele cazuri ei formează grupuri din câteva persoane și închiriază spațiu locativ, în alte cazuri locuiesc în subsoluri, lucrează în gospodăriile țărănești în schimbul asigurării cu alimente și loc de trai. În orice caz, acestea sînt niște soluții temporare și asigurarea cu spațiu locativ rămîne a fi una dintre cele stringente probleme, fapt confirmat, de altfel, și de adresările absolvenților școlilor-internat către Instituția avocaților parlamentari, care sînt în continuă creștere.

Pornind de la dezideratul constituțional, conform căruia învățămîntul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, în bază de merit, unii directori ai școlilor-internat consideră oportună crearea liceelor în localitățile unde există școli-internat sau a cîtorva centre liceale, fapt care ar facilita accesibilitatea copiilor la studii liceale și extinderea posibilității de a face ulterior studii în instituțiile de învățămînt superioare. Ar fi logic ca unele licee să dețină „apartamente sociale” pentru absolvenții școlilor-internate, care doresc să-și continue studiile.

În opinia unor directori ai școlilor de tip internat, ar fi binevenită crearea centrelor de plasament pentru această categorie de copii în localitățile în care au absolvit școala, dată fiind persistentă problema de asigurare cu spațiu locativ a adolescenților vizați.

Or, în condițiile în care copiii orfani și rămași fără îngrijire părintească se află în școlile-internat pînă la absolvirea acestora, adică pînă la 16 ani, chiar și cei mai dotați și capabili absolvenți ai gimnaziilor sînt privați de posibilitatea reală de a-și continua studiile liceale, deoarece nu le este asigurată întreținerea.

În această situație avocații parlamentari atestă o încălcare a normelor constituționale conform cărora toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și ai celor lipsiți de ocrotirea părinților revin statului și societății.

În teritoriu s-au identificat un șir de probleme, cu care se confruntă administrațiile școlilor de tip internat în cadrul asigurării condițiilor optime pentru viața copiilor orfani și rămași fără îngrijire părintească. Majoritatea directorilor au afirmat că sursele financiare bugetare acoperă doar circa 65- 70% din necesități. Deseori îmbrăcămintea și încălțăminte pentru copii este oferită de ONG-uri sau misiuni de caritate. În unele școli s-a făcut reparație, s-au amenajat încăperi igienice în interiorul blocurilor locative, s-au construit cazangerii grație suportului agenților economici autohtoni și străini. De suport financiar extrabugetar sau de donații beneficiază în mare parte școlile aflate în centre raionale și în raza municipiului Chișinău. Școlile aflate la periferii și în sate se află într-o situație mai dificilă.

Întru asigurarea continuității procesului de învățămînt, se impune necesitatea reamenajării sălilor de lectură cu mobilier nou, completării fondului de carte; dotării școlilor cu tehnică modernă, calculatoare; suplimentării cu materiale didactice - „caietul elevului”, care constituie un supliment la manualele de fizică, biologie, limba engleză; hărți de contur, atlase, dicționare etc.

Pentru unele școli organizarea odihnei copiilor în perioada vacanțelor, deplasarea copiilor la locul de trai al părinților sau altor rude sînt unele dintre cele mai acute probleme. Chiar dacă majoritatea instituțiilor dispun de transport propriu, acesta practic nu este utilizat din cauza uzurii sporite sau din lipsa motorinei. Uneori elevii se deplasează acasă datorită bunătății șoferilor de autobuze sau microbuze, care sînt de acord să-i transporte pe gratis. În acest context, ar fi oportună deplasarea gratuită a acestei categorii de copii.

Se resimte lipsa cadrelor medicale, a psihologilor (majoritatea specialiștilor activează prin cumul), a medicamentelor de primă necesitate.

Pentru școlile aflate în afara centrelor raionale este dificilă procedura perfectării actelor de identitate pentru copiii care împlinesc 16 ani. Cu toate că buletinele de identitate se eliberează gratuit, apar cheltuieli suplimentare, neprevăzute în buget, pentru colectarea sîngelui în vederea stabilirii grupei de sînge, pentru transportarea copiilor la centrele medicale și la secțiile de evidență și documentare a populației.

Au fost înregistrate cazuri în care pentru colectarea sîngelui se încasau bani. La adresarea către autoritățile competente, avocații parlamentari au fost informați că colectarea sîngelui pentru stabilirea grupei se efectuează la cererea directorului școlii, cu anexarea listei copiilor. Avocații parlamentari consideră că colectarea gratuită a sîngelui de la copiii orfani și rămași fără îngrijire părintească trebuie să fie prevăzută în actele normative care reglementează prestarea serviciilor medicale.

Studiul efectuat, schimbul de opinii cu directorii școlilor de tip internat și cu reprezentanții autorităților tutelare au permis identificarea unor soluții pentru redresarea situației copiilor instituționalizați și absolvenților școlilor de tip internat.

Unii specialiști susțin ideea transformării școlilor rezidențiale în școli cu statut obișnuit, fapt ce ar permite diminuarea diferenței între copiii orfani sau rămași fără îngrijire părintească și cei care sunt crescuți și educați în familie.

Se știe că această categorie de copii nu este pregătită să-și câștige existența, dimpotrivă, este obișnuită să primească totul gratuit. Alocarea unei sume de bani simbolice tip „bani de buzunar” fiecărui elev, i-ar obișnui pe copii să-și gestioneze, pe viitor, sursele financiare și i-ar pregăti pentru viața de sine stătătoare.

Este necesară aprobarea unui nou Regulament cu privire la organizarea activității tutelare în privința minorilor, care să reglementeze condițiile organizării și realizării activității autorităților tutelare privind protecția drepturilor și intereselor legitime ale copiilor minori, inclusiv ale copiilor orfani și ai celor rămași fără ocrotire părintească, stabilirea responsabilităților autorităților tutelare și ale tutorilor/curatorilor.

În opinia specialiștilor de domeniu, autoritățile tutelare ar trebui să activeze în calitate de autorități autonome, nesubordonate ministerelor sau departamentelor. Astfel, ar spori gradul de independență și obiectivitate în cadrul îndeplinirii obligațiilor de serviciu. Este stringentă majorarea numărului specialiștilor pe problemele drepturilor copilului, din cadrul direcțiilor teritoriale de educație și tineret, inclusiv psihologi, juriști, asistenți sociali. La momentul actual în fiecare raion activează doar cîte un singur specialist, care participă în procesele de judecată, soluționează problemele ce țin de instituirea tutelei, curatelei, se ocupă de problemele adopției etc.

De asemenea, se impune reglementarea expresă a noțiunii de „copil rămas fără ocrotire părintească”, care, de altfel, este mai defavorizat față de „copil orfan”, implementarea unor reglementări asupra obligativității asigurării de către părinți, pentru perioada absenței lor (ex. plecare peste hotare), a unui reprezentant legal pentru copilul minor, cât și adoptarea Lege cu privire la copilul în dificultate.

Este binevenită și operarea unor modificări și completări în Codul cu privire la contravențiile administrative, care ar stipula responsabilitatea părinților pentru neonorarea obligațiilor părintești de educație, instruire și întreținere a copilului.

În același context, este oportună elaborarea unor mecanisme de legalizare a muncii peste hotare, care ar permite părinților plecați să-și viziteze sistematic copiii și să mențină legătura afectivă cu aceștia, fără riscul de a-și pierde locul de muncă în străinătate.

Pentru copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare, în opinia directorilor, ar fi binevenită și crearea unor servicii contra plată. Este necesar ca faptul plecării părinților peste hotare să fie adus la cunoștința autorităților abilitate, iar acestea din urmă să asigure plasarea și educarea copilului în școala-internat, însă cu achitarea de către această categorie de părinți a unor taxe oficiale în contul școlii. Mulți părinți plecați peste hotare, care au plasat copiii în instituțiile rezidențiale, transmit sume bănești rudelor, bunecilor, vecinilor, pentru ca aceștia să aibă grijă suplimentară de copii. Cu toate acestea, copiii se află, practic, la întreținerea deplină a statului, de rînd cu copiii orfani și rămași fără îngrijire părintească.

În aceeași ordine de idei, ar fi binevenită o receptivitate mai mare din partea autorităților publice față de problemele copiilor, în special, a administrației publice locale, care este familiarizată cu situația la subiect. Ea trebuie să reacționeze prompt la diversele inițiative și cereri înaintate la nivel local.

Drept exemplu în acest sens constituie petiția unui cetățean aflat în detenție, care și-a manifestat îngrijorarea pentru soarta copiilor săi minori. În procesul efectuării investigațiilor de rigoare, avocații parlamentari au solicitat concursul autorităților abilitate întru stabilirea locului aflării minorilor. S-a constatat că copiii își făceau studiile în liceul din localitate și se aflau la îngrijirea bunecilor, mama lor părăsindu-i. Concomitent, s-a stabilit că asupra copiilor nu a fost instituită tutela, iar unul din copii nu avea certificat de naștere.

Deși legislația în vigoare reglementează expres care anume autorități teritoriale sînt responsabile de protecția drepturilor copiilor, acestea au întreprins careva măsuri vizavi de cei doi copii minori, doar în urma solicitării și intervenției avocaților parlamentari. Prin urmare, este necesară o mai bună cunoaștere de către autoritățile locale a situației concrete din teritoriu, îndeplinirea cu mai multă responsabilitate a atribuțiilor legale privind

acordarea serviciilor cu caracter primar și de colaborare pentru soluționarea cazurilor de dificultate socială.

La ora actuală, din păcate, persistă problema abandonului școlii de către copiii din sistemul învățământului secundar, ca rezultat al exodului de forță de muncă peste hotarele țării.

Potrivit informației furnizate de către Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului, nu scade numărul acțiunilor înaintate în instanța de judecată în interesele copiilor rămași fără ocrotire părintească, cu decăderea din drepturile părintești, și al acțiunilor privind determinarea locului de trai al minorilor.

Sporirea numărului de acțiuni privind decăderea din drepturile părintești este condiționată, în primul rând, de diminuarea nivelului de trai, creșterea ratei șomajului și, nu în ultimul rând, de extinderea procesului de migrațiune a cetățenilor în căutarea unei surse de venit peste hotarele țării, aceasta fiind prin urmare, și cauza divorțurilor și a apariției litigiilor menționate.

O dată cu sporirea fenomenului muncii migraționale peste hotarele republicii, a sporit și numărul hotărârilor neexecutate, cum ar fi cele privind plata pensiei de întreținere. Această problemă rămîne în multe cazuri fără soluționare.

Fluxul migrațional al populației peste hotarele Moldovei capătă proporții, în urma căruia suferă în primul rând, copiii minori, care rămîn la întreținerea unuia dintre părinți. Art.48 din Constituția Republicii Moldova stabilește expres îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor și această obligație constituțională se referă în egală măsură la ambii părinți și are la bază respectul față de drepturile copilului.

Migrațiunea în masă a cetățenilor reprezintă un factor ce generează și apariția problemelor sociale, cum ar fi destabilizarea instituției familiei, neadaptarea copilului în societate, creșterea criminalității juvenile etc.

Cu referință la consolidarea și dezvoltarea capacităților instituționale, este salutară crearea Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului. Este oportună instituirea unor servicii publice specializate pentru protecția copilului în raioane, în care ar activa următoarele categorii de personal: asistent social, psiholog, jurist, medic, alți specialiști – colaboratori pe perioade determinate, spre exemplu, interpret pentru copiii surdo-muți, interpret pentru copiii imigranților etc.

Guvernul Republicii Moldova, cu sprijinul UNICEF și al Uniunii Europene (TACIS), în cadrul Proiectului „Dezvoltarea serviciilor sociale integrate pentru familiile

vulnerabile și copiii în situații de risc” a inițiat reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului, scopul acesteia fiind reducerea numărului copiilor ce cresc și se dezvoltă separat de familie. În opinia Ministerului Educației și Tineretului, acest lucru poate fi realizat prin reintegrarea în familia naturală sau extinsă a majorității copiilor care se află astăzi în internate sau case de copii, deci prin prevenirea instituționalizării copiilor.

Statistica denotă că circa 85 % din copiii din instituțiile rezidențiale au unul sau ambii părinți în viață. Potrivit ultimelor date, în aceste instituții trăiesc și învață circa 10350 de copii.

Reforma prevede ca unele instituții rezidențiale să fie transformate în centre comunitare, iar altele, deși vor fi menținute, să aibă un număr mai mic de copii, care să beneficieze de condiții mai bune. De asemenea, în cadrul reformei se prevede crearea și dezvoltarea de noi servicii comunitare de protecție a copilului și a familiilor vulnerabile.

De menționat că opiniile asupra demarării reformei rezidențiale s-au divizat. Astfel, directorii instituțiilor rezidențiale consideră că crearea instituțiilor de alternativă celor de instituționalizare pentru reintegrarea și reabilitarea copiilor în situații de risc nu constituie soluția optimă pentru ultimii, deoarece deseori reintegrarea copilului în familia lui biologică (ca serviciu de alternativă), care deseori este inaptă de a asigura copilului un trai decent și o educație adecvată (însăși părinții fiind persoane aflate în situații de risc), poate avea impact nefast asupra personalității acestuia.

Prin urmare, promovarea și dezvoltarea instituțiilor de alternativă presupune inițial implementarea unei educații adecvate la nivel de conștientizare a obligațiilor ce le revin persoanelor responsabile de îngrijirea și educarea copilului.

O altă problemă majoră, abordată, de altfel, și în Raportul Centrului pentru Drepturile Omului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2005 este lipsa unităților preșcolare în regiunile rurale.

Astfel, potrivit informației furnizate de către Ministerul Educației și Tineretului (conform situației din septembrie 2006), nu dispuneau de instituții preșcolare următoarele localități: r.Anenii Noi (8 sate), r.Briceni (9 sate), r. Cahul (5 sate), r. Călărași (10 sate), r.Cantemir (5 sate), r.Căușeni (7 sate), r.Criuleni (5 sate), r.Cimișlia (12 sate), r.Dondușeni (1 sat), r.Drochia (4 sate), r.Dubăsari (2 sate), r.Edineț (8 sate), r.Fălești (18 sate), r.Florești (12 sate), r.Glodenii (11 sate), r.Hîncești (4 sate), r.Ialoveni (3 sate), r.Leova (8 sate), r.Ocnița (13 sate), r.Orhei (18 sate), r.Nisporeni (10 sate), r.Rezina (10 sate), r.Rîșcani (12 sate), r.Sîngerei (19 sate), r.Soroca (23 sate), r.Șoldănești (2 sate), r.Ștefan Vodă (1 sat), r.Taraclia (7 sate), r.Telenești (15 sate), r.Ungheni (10 sate).

Localitățile în care nu funcționează instituții preșcolare pe motiv de demolare/privatizare sînt următoarele: r.Anenii Noi (1 instituție privatizată), r. Cahul (3 instituții închise din 1991), r. Călărași (8 instituții - din 1996, avariate; 6 instituții - din 1992 privatizate ca spațiu locativ, magazin, brutărie), r.Căușeni (6 instituții); r.Cimișlia (7 instituții avariate); r.Criuleni (2 instituții privatizate, cotă valorică); r.Dondușeni (7 instituții reparație capitală); r.Drochia (12 instituții din 1987, reducere a numărului de copii; 2 instituții demolate); r.Dubăsari (6 instituții - din 1958-1988); r.Edineț (6 instituții privatizate); r.Fălești (2 instituții demolate; 2 staționează; 2 biserici; 1 privatizată); r.Florești (19 instituții necesită reparație; 1 privatizată, spațiu locativ); r.Glodeni (1 demolată); r.Hîncești (8 arendate; 2 biserici; 2 biblioteci; 4 case de locuit); r.Ialoveni (6 instituții privatizate, case de locuit; 4 la reparație); r.Leova (1 instituție); r.Nisporeni (7 instituții din 1996 la reparație capitală); r.Ocnița (13 instituții; 2 demolate din lipsă de finanțe); r.Orhei (4 nu funcționează; 3 au fost vîndute și sînt în proces de judecată); r.Rezina (10 instituții nu funcționează; 5 demolate; 5 arendate); r.Rîșcani (12 instituții arendate, spațiu locativ); r.Sîngerei (3 privatizate; 2 demolate); r.Soroca (4 instituții privatizate); r.Strășeni (3 instituții, ca spațiu locativ; 1 biserică); r.Șoldănești (2 instituții privatizate, spațiu locativ); r.Ștefan Vodă (1 vîndută și privatizată; 9 necesită reparații); r.Taraclia (1 reparație capitală); r.Telenești (1 reparație capitală); r.Ungheni (1 privatizată); UTAG (2 reparație capitală).

Astfel, 51 de instituții preșcolare au fost privatizate, 21 - demolate, 119 - arendate, 20 - avariate, 12 - vîndute, 85 necesită reparație capitală.

Ministerul Educației și Tineretului a comunicat că în perioada 2003-2006 au fost redeschise 109 instituții preșcolare. Din numărul total (pe republică) 217596 de copii cu vîrsta între 1-7 ani, doar 120463 frecventează grădinița.

Prin urmare, doar 55,37 % din numărul total de copii (cu vîrsta între 1-7 ani) frecventează instituțiile preșcolare.

La același capitol este de menționat incapacitatea, în unele cazuri, a serviciilor publice de a asigura ajutorul și asistența socială necesară pentru funcționarea instituțiilor preșcolare.

Centrul pentru Drepturile Omului a fost sesizat de către un grup de părinți, copiii cărora frecventau o instituție preșcolară din mun.Chișinău, afirmînd că sunt perioade în care în alimentarea copiilor lipsea pîinea cîte 2-3 zile. S-a constatat că faptele relatate de părinți corespundeau realității. Mai mult, din cauza epuizării rezervelor de zahăr, directorul instituției a fost nevoit să ia cu împrumut de la magazinul satului produsul respectiv. Directoarea a menționat că responsabilă de situația creată este primăria din localitatea

respectivă, care nu încheie la timp contractele cu furnizorii și nu transferă mijloacele financiare necesare pentru procurarea pâinii, precum și a celorlalte produse alimentare. În aceeași zi, avocatul parlamentar a întreținut o discuție și cu primarul din localitate, care în cele din urmă a recunoscut existența acestor probleme.

Fiind extrem de îngrijorați de situația la zi creată în instituțiile preșcolare, avocații parlamentari s-au autosesizat din oficiu, pentru a contribui, în limita competenței, la soluționarea celor mai stringente probleme cu care se confruntă aceste instituții. Drept imbold, în acest sens, a servit și un articol publicat în presa cotidiană, prin care colaboratorii unei instituții preșcolare au invocat problemele existente, de altfel caracteristice pentru majoritatea instituțiilor preșcolare publice din republică, situații precare care diminuează în mod direct calitatea educației preșcolare.

De rînd cu cele invocate, este de subliniat salarizarea mizeră a personalului instituțiilor preșcolare, de care depinde calitatea procesului instructiv-educativ al copiilor. Or, este bine cunoscut faptul că primii ani din viața unui copil sunt decisivi pentru modelarea personalității lui, pentru acumularea celor mai importante valori general-umane.

Angajații sistemului educațional preșcolar rămîn în speranța că situația se va ameliora o dată cu implementarea integrală a prevederilor Legii cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar nr.355 din 23.12.2005.

JUSTIȚIE

Justiția constituie ansamblul instituțiilor, prin intermediul cărora funcția judiciară se poate executa. Ea este menită să soluționeze toate conflictele care apar în viața socială atunci când se reclamă încălcarea sau contestarea unor drepturi.

Protecția dreptului ar fi lipsită de sens, dacă n-ar fi onorată de o justiție independentă și imparțială, garanție a unui proces echitabil.

Aspirațiile de integrare europeană ale Republicii Moldova au determinat conștientizarea necesității consolidării capacităților sistemului judecătoresc. În acest context, Parlamentul, asigurând implementarea unor angajamente luate față de Consiliul Europei la capitolul independență și consolidarea capacităților justiției, a modificat mai multe legi care reglementează statutul judecătorului, organizarea judecătorească, activitatea Consiliului Superior al Magistraturii, Curții Supreme de Justiție etc. Cu toate acestea, schimbările din justiție încă nu se prea resimt în societate, și asta, în opinia ministrului Justiției, pentru că felul în care se lucrează nu s-a schimbat.

A fost adoptată Legea cu privire la sistemul de executare silită, care stabilește competența sistemului de executare silită, statutul juridic al personalului, drepturile și obligațiile, garanțiile personale și sociale ale executorului judecătoresc, precum și responsabilitatea acestora.

Totodată, Guvernul s-a văzut nevoit să dezbată problema executării hotărârilor judecătorești, dată fiind situația acută în domeniul vizat și existența unui număr mare de hotărâri neexecutate. Conform unor date, circa 50 la sută din documentele executorii rămân neexecutate.

Competența extinsă a Procuraturii Generale este un subiect de îngrijorare pentru Comisia Europeană, la fel ca și nerespectarea hotărârilor Curții Europene pentru Drepturile Omului.

Cu toate acestea, reforma continuă a sistemului judecătoresc rămîne a fi o prioritate.

Din păcate, reformele implementate nu au sporit încrederea populației în sistemul judecătoresc. Aceasta o demonstrează adresările frecvente ale cetățenilor. Sistemul judecătoresc este conceput de populație mai mult ca o piedică la realizarea drepturilor lor pe mai multe motive:

- nivelul corupției din sistem;
- accesul limitat la serviciile unui avocat calificat;

- tergiversarea examinării cauzelor;
- diverse forme de presiune din partea judecătorilor asupra participanților la proces;
- calitatea hotărîrilor judecătorești și neexecutarea acestora.

În circa 25% din adresările către avocații parlamentari, este invocată problema accesului liber la justiție și dreptului la un proces echitabil. Analiza statisticii ultimii câțiva ani (2004-26,2%; 2005-27,7%; 2006-25,7%) demonstrează că măsurile întreprinse în vederea asigurării acestor drepturi nu sînt suficiente și confirmă necesitatea continuării reformei în justiție.

În timpul audiențelor zilnice la Centrul pentru Drepturile Omului, cetățenii frecvent invocă dezacordul cu hotărîrile instanțelor judecătorești. Este firesc că în cadrul examinării cauzei civile, una dintre părți să rămînă nemulțumită de rezultatul soluționării litigiului. Însă, avocații parlamentari și colaboratorii Centrului pentru Drepturile Omului nu rareori sesizează erori în aplicarea legislației, fapt care influențează temeinicia hotărîrilor judecătorești. De cele mai multe ori, însă, aceste hotărîri sînt irevocabile și cetățenii nu mai dispun de procedee de contestare, majoritatea petiționarilor reafirmîndu-și intenția de a apela la CEDO.

Avocații parlamentari, ținînd cont de faptul că puterea judecătorească este independentă și neavînd intenția să se amestece în înfăptuirea actului de justiție, indică în adresările către Consiliul Superior al Magistraturii și Curtea Supremă de Justiție neregulile și greșelile depistate, cer verificarea unor cazuri concrete, solicită generalizarea practicii judiciare în anumite situații etc. În majoritatea cazurilor răspunsurile la adresările Centrului pentru Drepturile Omului sînt formale și atestă atitudinea ignorantă față de sesizările și avizele avocaților parlamentari. Atîta timp cît aceste instituții vor examina superficial plîngerile și adresările vizavi de activitatea judecătorilor și a instanțelor judecătorești, sistemul nu va cunoaște îmbunătățiri ale stării de lucruri.

În aceeași ordine de idei ar fi de menționat că în anul precedent Comisiile Parlamentare au remis Centrului pentru Drepturile Omului spre examinare circa 175 de plîngeri de la cetățenii republicii, marea majoritate referindu-se la aceeași problemă – dezacordul cu hotărîrea instanței judecătorești sau calitatea actului de justiție. Instituția ombudsmanului este nevoită să explice că avocații parlamentari, în cadrul exercitării atribuțiilor lor, nu sînt în drept să intervină în activitatea instanțelor judecătorești, deoarece la înfăptuirea justiției judecătorești sînt independenți și se supun exclusiv legii, iar hotărîrile emise pot fi controlate sau reexamineate doar de instanțele judecătorești competente, în

ordinea stabilită de legislație. Drept consecință, unii petiționari își exprimă nemulțumirea pentru nesoluționarea problemelor cu care se confruntă.

Uneori persistă și indignarea pentru faptul că petiția a fost remisă avocaților parlamentari, cetățenii insistând asupra examinării problemei lor anume de deputatul căruia i-a fost adresată aceasta. De fiecare dată petiționarilor li se explică cu răbdare modalitatea de soluționare, competențele organelor abilitate, inclusiv competențele deputaților, care nu au dreptul să intervină în procesul de exercitare a justiției.

Neexecutarea hotărârilor judecătorești rămîne, ca și în anii precedenți, o problemă stringentă.

Frecvent, petiționarii invocă neexecutarea hotărârilor judecătorești cu privire la neachitarea pensiei alimentare, încasarea datoriilor, încasarea restanțelor salariale, repunerea în funcția anterior deținută, acțiunile executorilor judecătorești.

Cauzele rămîn aceleași. Debitorii nu sînt încadrați în cîmpul muncii, nu dispun de bunuri care ar putea fi urmărite și realizate în contul achitării datoriei sau sînt plecați peste hotarele republicii.

O dată cu sporirea fenomenului muncii migraționale, s-a majorat considerabil numărul hotărârilor neexecutate vizavi de plata pensiei de întreținere. Aderarea Republicii Moldova la Convenția privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate ar diminua într-o oarecare măsură problema.

Executarea unor hotărîri judecătorești ține direct de competența organelor administrației publice centrale, locale, agenți economici care nu-și onorează obligațiunile sale în calitate de debitor întru restabilirea creditorilor în funcție sau achitarea salariilor, compensațiilor la demisionare.

Sînt înregistrate cazuri, în care ministerele nu execută hotărîrile judecătorești privind reintegrarea în serviciu a salariatului concediat nelegitim și hotărîrile prin care pîrîtul este obligat la plata despăgubirii pentru perioada absenței forțate de la lucru, în cazul eliberării nelegitime din serviciu.

În acest context, Ministerul Educației și Tineretului este autoritatea publică centrală cu restanțe grave la acest capitol. În cadrul examinării plîngerilor cu privire la neexecutarea de către ministerul vizat a hotărîrilor judecătorești, avocații parlamentari au constatat că executorii judecătorești au întreprins măsurile de executare necesare, însă cerințele acestora privind executarea hotărîrilor au fost ignorate. Oficialitățile ministerului nu răspundeau la demersurile înaintate, nu eliberau permise executorilor judecătorești pentru a intra în incintă, pentru a verifica executarea documentelor executorii.

În alte cazuri autoritățile publice (spre exemplu, Ministerul agriculturii și industriei alimentare ș.a.), ignorând decizia instanțelor judecătorești care urmează a fi executată imediat, recurg la acțiuni procedurale, solicitând suspendarea sau amânarea executării pînă la examinarea cererii de recurs.

Multe adresări către avocații parlamentari sînt generate de acțiunile/inacțiunile executorilor judecătorești. În unele cazuri avocații parlamentari sînt impuși de situație să constate la fața locului că petiționarii au dreptate atunci cînd invocă atitudinea formală a executorilor față de atribuțiile de serviciu. Materialele respective sînt generalizate și transmise organelor procuraturii pentru întreprinderea măsurilor. În cazul petiționarului C., după intervenirea avocaților parlamentari, a fost pornită urmărire penală conform prevederilor art. 320 alin. (2) Cod penal.

Este insuficientă și implicarea organelor de drept pe astfel de cazuri. Nu se fac investigații operative pentru a stabili sursele de existență a debitorului, acest fapt ar dovedi intenția eschivării de la executarea hotărîrilor judecătorești. De cele mai dese ori, însă, organele de drept se limitează la constatări de genul: debitorul nu lucrează, nu are patrimoniu. Respectiv, nu este vorba de intenție, ci lipsă a posibilităților. Uneori nu se ține cont nici chiar de informația prezentată de creditor despre veniturile și genul de activitate a debitorului. Este regretabilă practica cînd executorii judecătorești, neutilizînd toate modalitățile îndreptate spre executare, recurg la proceduri de schimbare a sancțiunii în baza art. 26 din Codul cu privire la contravențiile administrative.

În timpul examinării condițiilor de detenție provizorie, avocații parlamentari deseori constată deținerea în arest administrativ a cetățenilor care nu au executat sancțiunea administrativă sub formă de amendă. S-au constatat cazuri de încarcerare a cetățenilor pentru neachitarea restanțelor la impozite. Cazuri similare au fost abordate de cetățeni și în cadrul adresărilor la Centrul pentru Drepturile Omului.

Este de menționat că legislația în vigoare nu stabilește mecanismul și procedura de examinare a demersului de înlocuire a sancțiunii aplicate sub formă de amendă cu arest. Dimpotrivă, capitolul 25 din Codul cu privire la contravențiile administrative reglementează expres procedura de executare a amenzii administrative, iar în Codul de executare sînt prevăzute pîrghiile de influență ale executorului judecătoresc, inclusiv dreptul de a înainta demers în instanța de judecată doar în cazul în care acțiunile/inacțiunile persoanei conțin elemente de contravenție (neachitarea amenzii administrative nu constituie o contravenție).

Analizând practica înlocuirii sancțiunii amenzii cu arest administrativ, avocații parlamentari concluzionează că aceasta prezintă un pericol social pentru un număr mare de cetățeni. În acest context trezește îngrijorare și Hotărîrea Guvernului nr. 1015 din 05.09.2006, prin care a fost aprobat regulamentul privind controlul achitării primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă, care prevede mecanismul de identificare și sancționare administrativă a cetățenilor care nu au achitat prima de asigurare, inclusiv pentru anii precedenți.

Raportînd cuantumul primei de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă la starea financiară precară a multor familii, mai ales din mediul rural, avocații parlamentari nu exclud încarcerări în masă a populației în temeiul art. 26 alin (5) din Codul cu privire la contravențiile administrative.

Centrul pentru Drepturile Omului a adresat propuneri de modificare a legislației, dar, ținînd cont de faptul că procesul legislativ necesită anumit timp, a solicitat concomitent Consiliului Superior al Magistraturii examinarea posibilității intervenirii întru prevenirea situațiilor de diminuare a drepturilor cetățenilor. Consiliul Superior al Magistraturii a propus, la rîndul său, Curții Supreme de Justiție „să efectueze generalizarea practicii judiciare în chestiunea dată și, în dependență de rezultate, să reacționeze în modul corespunzător”.

În anul precedent, circa 11,9% de solicitanți s-au adresat la Centrul pentru Drepturile Omului pentru a beneficia de consultații juridice gratuite. Unii se adresează cu solicitări de a întocmi o cerere de chemare în judecată, un apel sau un recurs, de a reprezenta interesele în instanța de judecată și rămîn descurajați de imposibilitatea de a-și realiza dreptul accesului la justiție. Avocații parlamentari periodic țin să menționeze și să explice că, în virtutea obligațiilor și competențelor, nu exercită și nu substituie atribuțiile avocaților.

Petiționarii continuă să invoce calitatea serviciilor prestate de avocați, refuzul acordării asistenței legale din oficiu chiar și în cazurile expres prevăzute de legislația națională. Regretabil, dar Baroul Avocaților nu a răspuns niciodată la actele de reacționare sau solicitările avocaților parlamentari nici în anul de referință, nici în anii precedenți.

Avocatura, fiind o instituție de drept independentă a societății civile, este menită să asigure, pe bază profesională, acordarea de asistență juridică calificată persoanelor fizice și juridice, în scopul apărării drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime, precum și al accesului la înfăptuirea justiției.

În opinia avocaților parlamentari, Consiliul Baroului, conștientizând importanța misiunii nobile asumate, trebuie să întreprindă măsuri întru asigurarea necondiționată a dreptului la apărare garantat de Constituție, conformându-se legislației în vigoare, inclusiv Legii cu privire la avocații parlamentari.

În anul 2006 a fost votat în prima lectură proiectul legii cu privire la asistența juridică garantată de stat, care are menirea să asigure accesul liber și egal pentru toate persoanele la asistență juridică calificată, îndeosebi categoriilor defavorizate. Necesitatea implementării unui mecanism eficient privind accesul populației la justiție și asistență juridică gratuită în Republica Moldova se impune demult, dar asigurarea calitativă a acestor servicii cere din partea avocaților diligență și promptitudine, din partea statului – crearea unui mediu propice și remunerare adecvată. Totodată, în opinia avocaților parlamentari, proiectul vizat conține un mecanism extrem de sofisticat, cu impact negativ asupra obiectivelor propuse.

Conform Legii cu privire la avocații parlamentari, în baza analizei datelor privind încălcarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor și în baza examinării cererilor, ombudsmanii sînt în drept să prezinte Parlamentului propuneri în vederea perfecționării legislației în vigoare, să sesizeze Curtea Constituțională în vederea controlului constituționalității legilor și hotărîrilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărîrilor și dispozițiilor Guvernului asupra corespunderii lor principiilor general-acceptate și actelor juridice internaționale cu privire la drepturile omului.

Cetățenii care nu-și pot realiza drepturile constituționale ca urmare a imperfecțiunii legislației, dar sînt versați pe problemele de care se preocupă Centrul pentru Drepturile Omului, recurg deseori la ajutorul avocaților parlamentari în speranța că aceștia vor face uz de competențele sus-menționate. Însă, în unele cazuri, pentru repunerea în dreptul lezat nu există nici o soluție. În acest context sînt de menționat următoarele.

Conform Legii Supreme a statului nici o lege sau un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică. Legile și celelalte acte normative, adoptate pînă la 27 august 1994, rămîn în vigoare în măsura în care nu contravin Constituției.

Curtea Constituțională, potrivit art. 31 alin. (2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317 din 13.12.1994, exercită controlul constituționalității actelor normative, care au fost adoptate după intrarea în vigoare a Constituției, adică adoptate după 27 august 1994.

În această ordine de idei, instanțele judecătorești, la rezolvarea litigiilor, urmează de sine stătător să aprecieze calitatea actelor normative adoptate pînă la 27 august 1994 și, în cazurile necesare, urmează să aplice Constituția ca act juridic normativ cu acțiune directă.

În situația în care actul normativ nu poate fi supus controlului constituționalității, iar Guvernul nu acceptă operarea modificărilor propuse, instanța de judecată rămîne unica posibilitate de soluționare a problemei, prin prisma normelor constituționale.

Din practica Centrului pentru Drepturile Omului se poate afirma că instanțele judecătorești interpretează și folosesc în mod diferit dreptul de a aplica la rezolvarea litigiilor numai normele de drept conforme Constituției. Uneori acestea nu examinează demersurile privind contestarea constituționalității actelor normative de către una dintre părți, le resping neîntemeiat sau nu se pronunță asupra cererii de a aplica direct Constituția, fără a prezenta vreo motivare.

Avocații parlamentari consideră că pentru garantarea apărării eficiente a drepturilor omului prin mecanismele juridice se impune necesitatea instituirii unui mecanism eficient de excludere a aplicării actelor normative care contravin Constituției, dar care nu pot fi supuse controlului constituționalității în contextul art. 31 alin (2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională.

DETENȚIE

În anul 2006 a sporit considerabil numărul adresărilor de la deținuți, acesta ajungând la 52,6% (1008 reclamații) din numărul total de petiții înregistrate la Centrul pentru Drepturile Omului.

În cadrul audiențelor zilnice, 239 de persoane - foști condamnați sau rudele persoanelor aflate în detenție - au abordat condițiile de detenție și igienă, dezacordul cu hotărârile judecătorești.

Cele mai multe plângeri au parvenit de la Instituția penitenciară nr. 13 Chișinău (278), Instituția penitenciară nr. 18 Brănești (117), Instituția penitenciară nr. 3 Leova (90), Instituția penitenciară nr. 15 Cricova (64) ș.a.

Numărul sporit al plîngerilor la acest capitol i-a motivat pe avocații parlamentar să monitorizeze în continuare situația din penitenciare.

Este incontestabil faptul că în ultimii 2 ani au fost întreprinse acțiuni în vederea reformării sistemului penitenciar din țară: s-au desfășurat lucrări de reparații capitale și curente în penitenciare, s-au intensificat măsurile de atragere a donatorilor pentru acordarea ajutoarelor umanitare, s-au dat în exploatare două blocuri de regim cu capacitatea de 100 locuri fiecare în Penitenciarul nr. 1 din Taraclia, s-a reconstruit un bloc locativ din Penitenciarul Rusca, s-a inițiat implementarea tratamentului antituberculos conform strategiei DOTS „+” în Penitenciarul nr. 16 Pruncul, s-a dat în exploatare un bloc cu o capacitate de 100 de locuri în spitalul de tuberculoză din cadrul Penitenciarului nr. 17 Rezina, precum și stația de epurare a apelor reziduale, blocul medical și alimentară ale aceluiași spital, s-a procurat aparatură medicală pentru efectuarea fibrogastroscopiei și encefalogrammei, s-a procurat, inclusiv cu suportul unor organizații, literatură juridică pentru completarea fondului de carte al bibliotecilor din penitenciare.

Prin verificările efectuate pe parcursul anului la fața locului s-a constatat, că condițiile de detenție n-au cunoscut o îmbunătățire substanțială. Există deficiențe serioase în ceea ce privește respectarea normei de spațiu locativ, aprovizionarea cu apă și energie electrică, încălzire în perioada rece a anului. Starea sanitaro-igienică este deplorabilă, iluminarea și aerisirea naturală sînt insuficiente, în celule persistă un grad înalt de umiditate.

Asistența medicală a deținuților este sub limita minimă necesară, se resimte o insuficiență acută de medicamente, lipsește echipamentul medical și personalul medical

calificat. Se înregistrează o atitudine indiferentă a personalului medical față de solicitările deținuților.

De menționat că această stare de lucruri în mare parte se datorează austerității financiare.

La solicitarea avocaților parlamentari, Ministerul Finanțelor a informat că pentru realizarea sarcinilor prevăzute în Concepția reformei sistemului penitenciar pe anii 2004-2013 este necesară atragerea unui suport financiar considerabil în sumă totală de 126,9 mil. lei, dintre care pentru anii 2004-2006, respectiv, 4.2 mil. lei, 8.2 mil. lei și 12.9 mil. lei, pe când posibilitățile bugetului de stat pentru această perioadă au fost extrem de limitate.

Pentru activitatea Departamentului Instituțiilor Penitenciare, prin Legea bugetului de stat pe anul 2006 au fost aprobate mijloace financiare în sumă de 93854.2 mii lei, cu o majorare de 8322.5 mii lei față de anul 2005. Aceste mijloace urmau a fi gestionate pentru acoperirea întregului an financiar.

La etapa elaborării și definitivării Cadrului de cheltuieli pe termen mediu 2007-2009, Ministerul Finanțelor a propus, în limita veniturilor estimate, a fi prevăzute mijloace adiționale pentru anul 2007 în sumă de 6.3 mil. lei pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție.

La solicitarea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Finanțelor urma să dispună examinarea oportunității elaborării de către Republica Moldova a unui proiect de modernizare a sistemului penitenciar din țară, finanțat de către Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (BDCE), implementarea căruia ar favoriza realizarea unor acțiuni în vederea ameliorării situației la acest capitol.

În timp ce sînt întreprinse măsuri direcționate spre înlăturarea dificultăților ce țin de suportul financiar, au rămas în umbră problemele care depind de factorul uman - asigurarea drepturilor procesuale ale deținuților, instruirea personalului, crearea condițiilor de schimbare în bine a atitudinii față de deținuți.

În cadrul vizitelor sistematice la penitenciarele din țară, s-au înregistrat cazuri în care a fost pusă în pericol securitatea deținuților și a personalului. Frecvent deținuții sînt supuși abuzurilor din partea altor deținuți. Anume tratamentul înjositor suportat de unii deținuți din partea altor deținuți generează numărul considerabil al persoanelor aflate la sinezolare (asigurarea securității personale la cerere).

S-a constatat că deținuții care, în opinia unor colaboratori ai penitenciarelor creează probleme, sînt supuși presiunii, intimidării fizice și psihice. De altfel, din mărturisirile unor condamnați, relațiile între ei și gardieni depind de simpatiile personale ale colaboratorilor

instituțiilor penitenciare. În majoritatea cazurilor cad în dizgrație condamnații care adresează plângeri în diferite instituții; cei care cer insistent respectarea drepturilor sale; persoanele care nu doresc să colaboreze cu administrația în vederea prestării anumitelor informații. Deținuții dezagreabili gardienilor sînt încarcerați sistematic și trecuți în categoria persoanelor cu grad sporit de periculozitate. În consecință, această categorie de condamnați nu poate beneficia de liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, antrenarea în muncă cu compensarea privilegiată a zilelor lucrate ș.a.

În instituțiile penitenciare sînt înregistrate și cazuri de maltratare a condamnaților. Avocații parlamentari au investigat cazul condamnatului P.V., care a comunicat neîntîrziat despre aplicarea violenței de către un angajat al penitenciarului. În timpul aflării la fața locului, colaboratorul Centrului pentru Drepturile Omului a constatat existența leziunilor corporale. Departamentul Instituțiilor Penitenciare a confirmat și a stabilit circumstanțele în care condamnatului i s-au provocat leziunile. La adresarea sa către Procuratura municipiului Chișinău de a cerceta faptul maltratării condamnatului P.V., ombudsmanul a fost informat că nu au fost depistate leziuni corporale și faptul maltratării nu a avut loc și, respectiv, nu există temeii pentru începerea urmăririi penale împotriva colaboratorului penitenciarului.

În toamna-iarna anului 2006, în adresa Centrului pentru Drepturile Omului au parvenit 117 plângeri de la deținuții Penitenciarului nr. 18 Brănești, în care s-a abordat problema relațiilor ostile dintre personal și condamnați. Aceeași problemă a fost sesizată și în discuțiile cu condamnații, la fața locului. S-a făcut referire la lipsa totală a respectului față de deținuți, crearea artificială a unor impedimente la realizarea drepturilor condamnaților la întrevederi, sancționarea severă a condamnaților pentru cele mai ne semnificative încălcări, maltratarea și insultarea condamnaților, precum și la alte acțiuni orientate spre destabilizarea situației, adică instigarea condamnaților la conflicte atît între ei, cît și cu personalul penitenciarului.

Chiar și în timpul convorbirilor întreținute de către reprezentanții Centrului pentru Drepturile Omului cu condamnații, intervențiile verbale ale personalului penitenciar purtau un pronunțat caracter de desconsiderare. În acest sens, avocatul parlamentar a subliniat inadmisibilitatea unui asemenea comportament din partea personalului față de condamnați, mai cu seamă a maltratării acestora.

Majoritatea deținuților aflați în izolatoare disciplinare și-au exprimat dezacordul cu măsura disciplinară aplicată, aceasta nefiind proporțională încălcării. Totodată, s-a constatat că administrația penitenciarului nu respectă prevederile art. 268 alin. 4 din Codul

de executare, conform căruia plîngerea asupra sancțiunii disciplinare sub formă de încarcerare suspendă executarea sancțiunii și se examinează în regim de urgență. În condițiile în care nu funcționează mecanismul de examinare a plîngerilor deținuților, neconformarea cerințelor sus-indicate poate fi îndreptățită în anumite cazuri. Or, situația din penitenciare se află în permanentă tensiune și în lipsa unor pîrghii eficiente de constrîngere (în cazul dat încarcerarea) poate genera consecințe nefaste atît pentru condamnați, cît și pentru personalul penitenciarelor. În această ordine de idei se impune întreprinderea unor măsuri urgente direcționate spre activizarea funcționării Comitetului pentru Plîngeri, prin alocarea mijloacelor bugetare, asigurarea cu sediu, angajarea unui aparat administrativ, stabilirea procedurilor de lucru și dotarea cu inventarul necesar.

În opinia avocaților parlamentari, componența actuală a Comitetului pentru Plîngeri, precum și aflarea acestuia la aceeași adresă juridică cu Ministerul Justiției diminuează din imparțialitatea acestei instituții. Regretabil, dar de opinia avocaților parlamentari asupra componenței Comitetului pentru Plîngeri nu s-a ținut cont.

De menționat că atare situație în relațiile dintre deținuți și personal este caracteristică multor penitenciare din republică.

În procesul examinării stării de lucruri în penitenciare, avocații parlamentari informează Departamentul Instituțiilor Penitenciare despre neregulile depistate, cu înaintarea propunerilor și recomandărilor de înlăturare a acestora.

La avizele avocaților parlamentari, autoritățile de competență, în cazul în care recunosc existența problemei, prezintă informații despre măsurile întreprinse în vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție, dar rareori fac referire la relațiile personal-deținuți. Trezește îngrijorare nedorința recunoașterii acestei probleme existente.

În acest context, avocații parlamentari consideră că administrațiile instituțiilor penitenciare trebuie să încurajeze personalul să-și schimbe atitudinea față de condamnați, să dea dovadă de o anumită încredere față de ei, ceea ce va reduce nu numai riscul iscării unor noi conflicte, dar va consolida, de asemenea, controlul și securitatea în penitenciare. Necesită atenție și problema instruirii juridice a personalului penitenciarelor. S-a constatat, cu regret, că unii angajați nu cunosc prevederile legislației de domeniu.

O altă problemă deosebit de importantă pentru deținuți este modul de compensare privilegiată a zilelor de muncă ale condamnaților. Centrul pentru Drepturile Omului a constatat o aplicare absolut diferită a normelor legislative, după intrarea în vigoare a Codului de executare. În unele Instituții penitenciare, la calcularea zilelor conform compensării privilegiate a zilelor de muncă, se aplică preferențial prevederile art. art. 95 și

98 (alin. 1) din Codul muncii, incluzînd în calculul zilelor (conform compensării privilegiate a zilelor de muncă) doar munca prestată de luni pînă vineri. În alte instituții penitenciare se aplică preferențial prevederile art. 106 din Codul muncii, incluzîndu-se în calculul zilelor (conform compensării privilegiate a zilelor de muncă) timpul de muncă prestat efectiv de fiecare condamnat, inclusiv munca prestată în zilele de repaus și zilele de sărbătoare nelucrătoare.

Prin prisma prevederilor art. 257 al Codului de executare, condamnații care nu încalcă regimul de deținere și îndeplinesc conștiincios sarcinile de producție, au șanse reale de a fi eliberați mai devreme din detenție. În același timp, șansele condamnaților de a se folosi pe deplin de aceste facilități devin minime în situația în care administrațiile unor penitenciare, la calcularea zilelor conform compensării privilegiate a zilelor de muncă, se călăuzesc strict de prevederile Codului muncii, conform cărora timpul de muncă constituie 8 ore pe zi, timp de 5 zile, neluînd în considerare timpul efectiv lucrat. Această situație se complică în condițiile în care modul de compensare privilegiată a zilelor de muncă diferă considerabil de la instituție la instituție. Analizînd situația la fața locului, discutînd cu colaboratorii Instituțiilor penitenciare și cu condamnații, avocații parlamentari au constatat că prezenta problemă este complicată, dar importantă și au insistat asupra elaborării în regim de urgență a unui regulament la acest capitol, care ar permite unificarea modului de calcul al zilelor conform compensării privilegiate a zilelor de muncă.

În condiția de suprapopulare a penitenciarelor, încadrarea în muncă a condamnaților și, respectiv, compensarea privilegiată a zilelor de muncă conform unui mecanism bine ajustat, ar permite încurajarea condamnaților la un comportament pozitiv, cu eventuala posibilitate de a fi eliberați din detenție înainte de termenul stabilit prin sentința instanței de judecată. Totodată, angajarea în cîmpul muncii a condamnaților care sînt pe calea corectării și resocializării ar servi drept exemplu și pentru ceilalți condamnați.

În anul de referință a rămas actuală problema asigurării condamnaților cu pensii. În scopul excluderii discrepanțelor care limitează dreptul garantat la asigurarea persoanelor private de libertate cu pensii și evitării unor coliziuni ale normelor de drept, Ministerul Economiei și Comerțului a susținut propunerea avocaților parlamentari de revizuire a Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat și a Legii asigurării cu pensii a militarilor și persoanelor din corpul de comandă și trupele organelor afacerilor interne, pentru a le aduce în concordanță cu dispozițiile Codului de executare. Cu regret, proiectele de lege elaborate de Ministerul Sănătății și Protecției Sociale și Ministerul Apărării nu au fost examinate.

Centrul pentru Drepturile Omului a remarcat, în repetate rânduri, că de la intrarea în vigoare a Codului de executare, persoanele care exercită pedeapsa privativă de libertate au fost lipsite de posibilitatea de a achita prejudiciul material și/sau moral, stabilit prin hotărârea instanței de judecată, deoarece administrațiile penitenciarelor nu au temei juridic pentru reținerea sumelor respective. Această situație se datorează faptului că titlul executoriu se eliberează de către prima instanță creditorului, care, la rândul lui, îl prezintă spre executare, conform prevederilor alin. 1 art. 17 din Codul de executare. Respectiv, titlurile executorii rămân de facto la creditorii sau la executorii judecătorești.

De menționat că pentru a beneficia de unele facilități ce țin de posibilitatea obținerii libertății sau de reducere a termenului pedepsei, condamnatul trebuie să repare integral daunele cauzate de infracțiunea pentru săvârșirea căreia își execută pedeapsa.

Situația expusă mai sus face imposibilă aplicarea amnistiei și liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen.

În acest context, avocații parlamentari au propus revizuirea și completarea art. 17 din Codul de executare cu reglementări, prin care titlul executoriu eliberat de către instanța de judecată să fie transmis spre executare din oficiu. În aprilie 2006 Ministerul Justiției a prezentat avocaților parlamentari un proiect de lege cu privire la modificarea respectivă, însă pînă în prezent modificările preconizate nu au fost operate, fapt care nu diminuează torentul de adresări de la condamnați.

În anul 2006 din locurile de detenție au fost eliberați 2001 cetățeni. Adaptarea lor socială rămîne a fi anevoioasă. Dintr-un cumul de cauze, scopul educativ și de reinsertie socială ulterioară se atinge doar parțial. Întru asigurarea unei reușite reintegrări în societate a foștilor condamnați este nevoie de o colaborare între serviciul socio-educativ din cadrul instituției penitenciare și serviciile de reintegrare socială (probațiune) care, la rândul lor, urmează a focaliza activitățile instituțiilor sociale din comunitate.

Conform statisticii, peste 50% din foștii deținuți comit infracțiuni în mod repetat, după care ajung iarăși în locurile de detenție. Acești oameni se pomenesc, frecvent, în situația în care nu au nici casă, nici masă, nici un loc de muncă și, din aceste considerente, preferă să se întoarcă în penitenciare, în care au un acoperiș de asupra capului și sînt hrăniți.

Un rol important în cadrul realizării procesului de resocializare a infractorilor îl deține educația prin muncă, educația morală și juridică, instruirea generală, lucrul individual, justiția restaurativă. Deși stipulări de acest ordin există în actele legislative,

funcționalitatea lor lasă mult de dorit. Antrenarea condamnatului în muncă, precum și instruirea lui generală și/sau profesională se realizează doar în măsura posibilităților; resursele umane (cadre profesionale înalt calificate) și financiare sînt insuficiente; asistența psihologică și socială (foarte importante în procesul de resocializare) se află la un nivel primar. Mecanismul actual al resocializării delicvenților nu asigură reeducarea lor și reorientarea persoanei spre o conduită conformată.

Potrivit reformei sistemului penitenciar, în scopul resocializării condamnaților și pregătirii acestora pentru o viață onestă în societate, prin ordinul Departamentului Instituțiilor Penitenciare, nr. 36 din 20.03.2006, a fost aprobat Programul cu privire la pregătirea pentru eliberarea din detenție „PROSOCIAL”. Conform programului respectiv, cu 6 luni înainte de eliberarea din detenție, condamnații sînt implicați în diverse activități, scopul cărora este promovarea unui mod corect de viață în societate, instruirea persoanelor în vederea soluționării problemelor care apar o dată cu eliberarea din detenție și, ulterior, a reintegrării cu succes în societate.

Deocamdată, statisticile arată că eforturile Departamentului Instituțiilor Penitenciare obțin rezultate minime, dat fiind că alte instituții blochează revenirea foștilor condamnați în societate. Agenții economici și agențiile de ocupare a forței de muncă deseori denotă reticențe în cazuri de angajare a persoanelor cu antecedente penale.

Cu toate acestea, potrivit datelor furnizate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, în anul 2006 la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă au fost înregistrate 220 de persoane eliberate din locurile de detenție, dintre care 14 femei. Prin intermediul agențiilor teritoriale au fost angajate 61 de persoane, dintre care 11 femei, iar persoanele care nu s-au putut angaja după eliberarea din detenție au beneficiat de alocații de integrare și reintegrare profesională.

Din cele menționate de directorul uneia dintre agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, pe parcursul anului trecut 29 de persoane care și-au ispășit pedeapsa și care s-au înregistrat la AOFM, au ridicat indemnizații lunare. Din păcate, au fost încadrate în câmpul muncii doar 2 persoane din cele 29. Majoritatea foștilor deținuți stau la evidență două-trei luni, iar apoi dispar și nu mai dau de veste. Deși multe persoane din această categorie au studii medii, iar uneori și superioare, majoritatea agenților economici manifestă reticență la angajarea lor.

În Republica Moldova se mai constată o indiferență a comunității față de reforma penală. Sursele mass-media abordează extrem de vag problematica resocializării, lipsesc activitățile de promovare a interesului comunitar de a găsi soluții eficiente la acest capitol. Reintegrarea socială a condamnaților poate fi considerată cea mai complexă

componentă, deoarece de reușita acesteia depinde statutul social al persoanei reîntoarse în societate.

În altă ordine de idei, de rînd cu crearea condițiilor de deținere a condamnaților, în conformitate cu prevederile Standardelor minime de detenție, necesită atenție din partea statului problemele angajaților sistemului penitenciar.

O condiție prioritară pentru depășirea dificultăților cu care se confruntă sistemul penitenciar ar fi soluționarea multilaterală a problemelor personalului.

În opinia unor șefi de penitenciare, tratarea neobiectivă a problemelor sistemului penitenciar de către mass-media scrisă și electronică conduce la formarea unei opinii greșite și crearea unei imagini negative a activității întregului sistem, în ansamblu, și a personalului, în particular.

Conform datelor Departamentului Instituțiilor Penitenciare, numai circa 20% din colaboratorii sistemului penitenciar sunt asigurați cu spațiu locativ, majoritatea personalului fiind pus în situația de a închiria locuințe. O bună parte a colaboratorilor sistemului penitenciar locuiesc în alte localități și deplasarea la serviciu necesită cheltuieli de transport considerabile. Nu se respectă prevederile Legii cu privire la sistemul penitenciar, conform cărora colaboratorii care nu dispun de spațiu locativ au dreptul la recuperare din contul instituțiilor în care activează, a cheltuielilor pentru închirierea locuințelor. Această situație generează fluctuația cadrelor. La moment, sînt vacante 123 locuri de ofițeri și 276 locuri de subofițeri.

O altă cauză a deficitului de cadre ar fi mediul emoțional-psihologic instabil, contactul permanent cu deținuții infectați HIV, tuberculoză și alte maladii infecțioase. Astfel, pe parcursul anilor 2005 și 2006 au fost înregistrate 12 și, respectiv, 9 cazuri consecutive de îmbolnăvire cu tuberculoză a colaboratorilor penitenciarelor, inclusiv femei. Pentru evitarea infectării personalului, în ultima perioadă s-au întreprins anumite măsuri de redresare a situației: a fost instalat sistem de ventilare cu presiune negativă în Penitenciarul nr. 13 Chișinău și Penitenciarul nr. 16 Pruncul; finisate lucrările de proiectare a sistemului de ventilare în blocul curativ al penitenciarului nr. 17 Rezina; procurate și instalate lămpi bactericide în spitalele penitenciare și izolatoarele de anchetă penală; repartizate respiratoare și măști individuale de protecție.

Din unele penitenciare a parvenit informația că în timpul efectuării procedurilor de percheziție nu se utilizează nici o măsură de protecție pentru minimalizarea riscurilor infectării (mănuși de piele sau de latex, măști). Cauza este insuficiența mijloacelor financiare.

În virtutea amplasării pe teritoriul Transnistriei și nedorinței de conlucrare a autorităților locale, Instituțiile penitenciare din orașul Bender se află într-o situație critică. De rînd cu problemele asigurării cu spațiu locativ și numărul sporit de angajați contaminați de tuberculoză, penitenciarul nr. 8 este deconectat de la aprovizionarea centralizată cu energie electrică, încălzire termică, apă și canalizare.

În cadrul activității zilnice, angajații penitenciarelor sînt supuși pericolului de a fi agresați de condamnați. Astfel de cazuri există, dar majoritatea lor sînt trecute sub tăcere. Lipsa echipamentului special și a surselor de legătură în timpul efectuării serviciului sporesc acest pericol. La moment, unica măsură de securitate a colaboratorilor sistemului penitenciar este protejarea datelor privind domiciliul acestora.

În acest context, se impune necesitatea dotării penitenciarelor cu mijloace moderne de supraveghere a deținuților și de depistare a obiectelor și substanțelor interzise.

Pe parcursul anului 2006, avocații parlamentari au depus efort pentru soluționarea problemei recalculării pensiilor pentru pensionarii Ministerului Afacerilor Interne, foști colaboratori ai instituțiilor penitenciare, care au activat în sistemul penitenciar pînă la data de 28.12.1995, cînd Direcția instituțiilor penitenciare a fost trecută în subordinea Ministerului Justiției.

Luînd în considerare că salarizarea în ministere este diferită, respectiv și mărimea pensiilor recalculate pensionarilor acestor ministere diferă. Foștii colaboratori ai sistemului penitenciar, care au devenit beneficiari de pensii pînă în anul 1996, în număr de 420 de persoane, au rămas la un nivel mai scăzut de protecție socială din partea statului, comparativ cu foștii colaboratori ai sistemului penitenciar care au devenit beneficiari de pensii în cadrul Ministerului Justiției. Este îmbucurător faptul că această problemă, după mai bine de un an de conlucrare comună, a fost soluționată prin Hotărîrea Guvernului nr. 1486 din 27 decembrie 2006.

O dată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 355 din 23.12.2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar, a devenit actuală problema salarizării angajaților civili din sistemul penitenciar. Din adresările colective către Centrul pentru Drepturile Omului și Guvernul Republicii Moldova, cît și din informațiile oferite de directorii penitenciarelor rezultă că salariul acestei categorii de angajați a fost diminuat considerabil. Contrar Legii nr. 355, care prevede plata diferenței de salariu în cazurile în care, după punerea în aplicare a legii, salariile de bază, incluzînd sporurile și suplimentele, vor fi mai mici decît salariile de bază anterioare, calcularea și plata diferenței de salariu nu s-a efectuat în anul 2006. În

condițiile în care sistemul penitenciar suportă deficit de specialiști, în special medici, pedagogi, psihologi calificați, problema salarizării adecvate a angajaților civili este deosebit de importantă.

Dintre problemele abordate de deținuții, care s-au adresat la Centrul pentru Drepturile Omului în anul 2006, frecvent au fost invocate condițiile neadecvate de întreținere în locurile de detenție - suprapopularea, condițiile sanitaro-igienice nesatisfăcătoare, subnutriția, asistența medicală nesatisfăcătoare. În multe dintre petițiile parvenite la acest capitol s-a sesizat asupra comportamentului neadecvat al colaboratorilor și al administrației instituțiilor în cauză.

Situația din izolatoarele de detenție preventivă, amplasate în incinta comisariatelor de poliție raionale și în sectoarele municipiului Chișinău, a constituit obiect de abordare din partea avocaților parlamentari, în anii precedenți.

În anul 2004 starea de lucruri la acest capitol a fost examinată și sintetizată, întocmindu-se și prezentându-se în Parlament „Raportul privind respectarea și asigurarea drepturilor persoanei la integritate fizică și psihică, la libertate și securitate în izolatoarele de detenție provizorie din cadrul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova”.

Pe parcursul anului 2005, în baza petițiilor cetățenilor, avocații parlamentari au avizat Ministerul Afacerilor Interne asupra cazurilor de încălcare a drepturilor deținuților în izolatoarele din Hîncești, Comrat și Cahul.

În anul de referință, avocații parlamentari au efectuat controale inopinate în izolatoarele de detenție provizorie din Orhei, Călărași, Anenii Noi, Căușeni. Cu toate că pe parcursul ultimilor doi ani situația întrucîtva s-a îmbunătățit, cum ar fi: crearea iluminării naturale, reparații cosmetice, instalarea ventilației, amenajarea curților pentru plimbări în aer liber etc, totuși, la ora actuală, nici un izolator nu corespunde standardelor minime de detenție. Principalele puncte vulnerabile, caracteristice de altfel, pentru majoritatea izolatoarelor din republică, sînt lipsa sau calitatea apei potabile, starea blocurilor sanitare, lipsa saltelelor și lenjeriei, a odăilor igienice.

De rînd cu neregulile ce țin de condițiile de detenție, au fost atestate cazuri de interogare a persoanelor în cadrul dosarelor penale, în perioada executării pedepsei arestului administrativ.

Contravenienții declară că nu le sînt aduse la cunoștință motivele reținerii și explicate drepturile, inclusiv dreptul de a avea apărător și de a ataca hotărîrea judecătorească.

Din discuțiile cu deținuții, rezultă că în timpul reținerii ei sînt deseori maltratați de către colaboratorii poliției, li se incriminează crime pe care nu le-au săvîrșit, dar, sub presiune fizică și psihică, sînt forțați să le recunoască. De cele mai deseori acțiunile violente sînt aplicate persoanelor anterior condamnate, suspectate de comiterea altor infracțiuni.

Lipsa în izolatoare a bibliotecilor sau cel puțin a Codului penal, Codului de procedură penală și Codului cu privire la contravențiile administrative, lipsa radioului și a presei cotidiene constituie o abatere de la Standardele minime de detenție și nu permite realizarea drepturilor la informație, la apărare. În aceste condiții, realizarea drepturilor deținuților depinde de comportamentul discret al organelor de urmărire penală și justiție.

În timpul aflării în custodia poliției, deținuții nu au posibilitate să facă plîngerii, pentru că li se interzice acest lucru. În cazul în care persoana nu are avocat, ea nu mai poate demonstra faptul aplicării torturii, deoarece la momentul etapării la penitenciar dispar semnele vizibile ale violenței suportate, iar unii medici ai instituțiilor penitenciare nu sînt dispuși să examineze obiectiv starea deținutului și să constate proveniența leziunilor depistate.

Examinarea acestei categorii de petiții este extrem de dificilă și nu dă rezultate scontate din mai multe motive. Avocații parlamentari consideră că tortura este indirect încurajată și prin lipsirea persoanelor deținute de dreptul la expertiza medicală imediat după încarcerarea în izolatoare. Aceste persoane sînt practic lipsite de posibilitatea să dovedească ulterior maltratarea de către colaboratorii poliției, în pofida faptului că, conform normelor internaționale, anume autoritatea în custodia căreia s-a aflat persoana trebuie să demonstreze că nu a avut loc actul de tortură. Unii judecători de instrucție, de altfel majoritatea fiind foști procurori sau polițiști, premeditat disimulează cazurile de maltratare, prin neexaminarea stării sănătății deținuților aduși în fața instanței.

În cele mai multe cazuri petiționarii se adresează la Centrul pentru Drepturile Omului mult prea tîrziu după producerea evenimentului, în alte cazuri avizele și sesizările avocaților parlamentari sînt examinate de comisariatele de poliție sau MAI formal, ba chir sînt ignorate totalmente.

Astfel, în anul de referință au fost înaintate mai multe adresări către Ministerul Afacerilor Interne, în care se solicita examinarea faptelor expuse de petiționari sau inițierea unor anchete de serviciu. La majoritatea adresărilor ministerul sau nu răspunde sau remite răspunsuri care se reduc la formulările „faptele expuse nu s-au adevărit”, „abateri sau încălcări ale legislației în vigoare de către colaboratorii organelor de poliție n-au fost

depistate”. În pofida răspunsurilor de acest gen, au fost înregistrate cazuri în care, la adresarea avocaților parlamentari, Procuratura Generală a pornit sau reluat urmărirea penală împotriva colaboratorilor poliției. În unele cazuri organele procuraturii nu s-au implicat principal în examinarea circumstanțelor invocate.

Este mult prea îngrijorătoare atitudinea MAI față de cazurile referitoare la eventuala maltratare, mai cu seamă atunci când invocările cetățenilor despre maltratare sînt însoțite de certificate medicale sau rapoarte de expertiză medico-legală. La Centrul pentru Drepturile Omului au fost înregistrate cîteva plîngerii asupra tratării crîncene din partea polițiștilor, cu anexarea confirmărilor respective. Cu regret, Ministerul Afacerilor Interne nu reacționează prompt nici în aceste cazuri (petițiile cetățenilor F.; G. ș.a.).

Un caz clasic poate fi considerat deținerea cîtorva cetățeni din orașul Edineț în Centrul de triere și izolatorul de detenție preventivă al Comisariatului general de poliție Chișinău, fără a li se incrimina ceva pe parcursul mai multor zile, cu scopul primirii informației despre locul aflării rudei apropiate învinuite de omor.

Deși avocații parlamentari au prezentat informația respectivă autorităților abilitate, cazul fiind mediatizat și de presa republicană, nu a urmat nici o reacție din partea instituțiilor responsabile.

Sînt înregistrate cazuri în care cetățenii se adresează avocaților parlamentari cu cereri de retragere a plîngerilor, solicitînd încetarea investigărilor pe motiv de intimidare din partea colaboratorilor poliției.

La nivel statal a fost recunoscută existența fenomenului torturii în Republica Moldova, iar problemele asigurării respectării prevederilor legale în activitatea organelor de urmărire penală în vederea prevenirii și combaterii fenomenului torturii, respectării legislației privind drepturile fundamentale ale omului în cadrul aplicării măsurilor procesuale de constrîngere – reținerea și arestul preventiv - sînt apreciate drept nesatisfăcătoare.

De altfel, în Raportul Comisiei Europene asupra Planului de acțiuni Moldova – Uniunea Europeană se menționează că „maltratarea persoanelor aflate în custodia poliției rămîne totuși o problemă majoră, agravată de numărul sporit de arestări, ca rezultat al utilizării nereușite a metodelor alternative arestului preventiv, dar și a sistemului de cote și remunerare a polițiștilor pe baza numărului de crime soluționate”.

Analiza cauzelor penale instrumentate de procurori în privința colaboratorilor de poliție a demonstrat că aceștia, în activitățile pe care le desfășoară, admit acțiuni care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor ce le sînt acordate prin lege,

neîntemeiat fac uz de forță și aplică violența, torturează persoanele reținute, motivele fiind următoarele: dobândirea prin metode ilegale a probelor; urmărirea intereselor personale și materiale; exteriorizarea sentimentului de superioritate față de victimele acțiunilor lor și neglijarea regulilor generale de conduită; exercitarea abuzivă și fără cunoașterea legislației și a obligațiilor de serviciu; alte motive josnice.

Procuratura Generală a constatat cazuri, în care persoanelor suspecte li s-au fabricat intenționat dosare administrative, pentru a orienta instanța de judecată să aplice arestul administrativ, fapt care înlesnește posibilitatea aplicării metodelor ilegale și punerea lor sub presiune în scopul autoincriminării de comitere a infracțiunilor.

Cauzele investigate de organele procuraturii pe faptul admitterii de către colaboratorii MAI a abuzului de putere sau tortură nu reflectă, în ansamblu, starea de facto, în special în cadrul și perioada aplicării măsurilor procesuale de constrângere – reținerea și arestul preventiv.

În adresările cetățenilor către Centrul pentru Drepturile Omului se fac referiri la acțiunile abuzive ale polițiștilor, aplicarea forței și maltratare. Avocații parlamentari consideră că în lipsa unei atitudini de rigoare față de fenomenul torturii în cadrul organelor de urmărire penală, acesta nu va fi contracarat și, respectiv, va continua încălcarea drepturilor cetățenilor și va spori numărul adresărilor la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

De asemenea, se impune urgentarea soluționării unor probleme, printre care transmiterea izolatoarelor de detenție provizorie din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Ministerul Justiției; crearea mecanismului de supunere obligatorie examenului medical independent al persoanelor aduse în izolatoarele de detenție preventivă; selectarea mai exigentă a cadrelor în vederea excluderii admitterii în rândul colaboratorilor Ministerului Afacerilor Interne a persoanelor cu nivel scăzut de instruire și responsabilitate față de atribuțiile și obligațiile de funcție; modificarea programelor de perfecționare profesională a colaboratorilor poliției și a personalului izolatoarelor de detenție provizorie, în vederea diminuării procentului aplicării metodelor interzise de anchetare și modelării comportamentului acestora în spiritul respectării drepturilor deținuților și a demnității lor umane; reintroducerea martorului asistent în procesul de urmărire penală.

Ar fi binevenit ca mass-media electronică și scrisă să instituie rubrici permanente, care ar aborda fenomenul torturii.

De rînd cu nerespectarea dreptului la integritate fizică și psihică, libertății individuale și siguranței persoanei, nerespectarea prezumției nevinovăției a devenit, cu regret, un fenomen răspîndit. Respectarea acestui principiu în Republica Moldova întîmpină dificultăți serioase.

Difuzarea comunicatelor organelor de urmărire penală, în care se prezintă deschis identitatea persoanei reținute la televiziunea națională, în ziare a devenit normă. Reținerea unor persoane se transformă uneori în evenimente senzaționale atunci cînd este realizată de un număr impunător de colaboratori înarmați ai organelor de urmărire penală.

În altă ordine de idei, posturile TV niciodată nu difuzează informații despre încetarea urmăririi penale sau achitarea cetățenilor, protagoniști ai secvențelor difuzate anterior.

De menționat că avocații parlamentari s-au adresat încă în anul 2004 cu un apel către directorii posturilor TV din republică, invocînd neadmiterea cazurilor de difuzare a informațiilor în forma în care să influențeze asupra respectării unui drept constituțional al persoanei, în particular, prezumția nevinovăției, garantată de Legea Supremă a statului și de actele internaționale în domeniul drepturilor omului, la care Republica Moldova este parte. Cu regret, însă an de an situația nu se schimbă, dimpotrivă, fenomenul se extinde.

Ombudsmanii apelează către Consiliul Coordonator al Audiovizualului, în calitatea lui de autoritate responsabilă pentru implementarea și respectarea Codului audiovizualului și garant al apărării interesului public în domeniul comunicării audiovizuale, să reacționeze prompt în situațiile vizate.

În cadrul activității de monitorizare a instituțiilor de stat pentru persoanele social-vulnerabile, Instituția avocaților parlamentari a verificat condițiile de detenție la Centrul de triere al vagabonzilor și cerșetorilor al Comisariatului General de Poliție al municipiului Chișinău.

Centrul de triere cu statut juridic de instituție specializată activează în baza unui regulament, aprobat de Comisariatul General de Poliție mun. Chișinău la 15.09.2005, ca o unitate structurală a Ministerului Afacerilor Interne. Conform prevederilor regulamentului, aici, de rînd cu persoanele străine, reținute pentru aflare ilegală pe teritoriul Republicii Moldova, sînt plasați și deținuți cetățeni ai Republicii Moldova, care practică vagabondajul sau cerșitul, precum și persoanele fără acte de identitate. Plasarea unor cetățeni ai țării în Centrul de triere are loc contrar solicitării sau acordului lor, aceștia fiind reținuți de colaboratorii poliției în timpul raziilor de control al locurilor publice, inclusiv străzi, parcuri, subsoluri, rețele termice, acoperișuri.

Ca rezultat al controlului efectuat, în activitatea acestei structuri au fost constatate mai multe neajunsuri și lacune, inclusiv de ordin normativ și instituțional-organizatoric, care au impact negativ asupra deținuților.

Pentru concluzionare se remarcă că condițiile de detenție în Centrul de triere sînt mult mai inferioare cerințelor Standardelor minime de tratament al deținuților, aprobate de ONU în anul 1955, și pot fi calificate drept tratament inuman și degradant. În aceste condiții plasații sînt deținuți multe zile în șir, fiind privați de libertate pe motiv că practică vagabondajul și cerșitul sau că nu au acte de identitate, fapte care nu constituie delikte administrative sau crime.

Plasarea persoanelor în Centrul de triere se efectuează în baza Deciziei de reținere administrativă, întocmită în temeiul alin. (7), art. 13 din Legea cu privire la poliție, avînd la bază raportul colaboratorului de poliție care a reținut și a adus persoana respectivă, cu aprobarea șefului Centrului. Reținerea pentru o perioadă de pînă la 10 zile este sancționată de procurorul municipiului Chișinău, în conformitate cu alin. (1) al art. 249 din Codul cu privire la contravențiile administrative.

Conform Registrului de evidență a persoanelor plasate în Centrul de triere, aici zilnic sînt deținute zeci de persoane, multe dintre acestea fiind plasate în repetate rînduri.

Cadrul juridic existent nu conține reglementări la acest compartiment, prin urmare, izolarea cetățenilor în Centrul de triere constituie o încălcare flagrantă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, garantate în articolele 24, 25, 27, 28 din Constituția Republicii Moldova și art. art. 3, 5, 8, art. 2 din Protocolul nr. 4 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Conform constatărilor avocaților parlamentari, Centrul de triere al vagabonzilor și cerșetorilor este utilizat în unele cazuri de către organele de urmărire penală în calitate de local pentru deținerea persoanelor bănuite de comiterea infracțiunilor, în cazurile în care lipsește mandatul de arest eliberat de judecătorul de instrucțiune. Cetățenii reținuți sînt transportați aici în portbagajele autoturismelor, transmise colaboratorilor prin recipise. Centrul pentru Drepturile Omului a atenționat organele abilitate, în repetate rînduri, despre aceste încălcări, însă petițiile de la cetățeni continuă să parvină.

În opinia avocaților parlamentari se impune necesitatea stringentă de schimbare radicală a situației, reglementarea prin lege a activității acestor instituții cu atribuirea unui statut conceptual nou – Centru de plasament bazat pe principiul liberului consimțămînt.

Aceste persoane au nevoie de sprijin efectiv din partea statului, ajutor la perfectarea actelor de identitate, asistență socio-psihologică, antrenare în procesul de pregătire sau reprofilare profesională, susținere la angajarea în cîmpul muncii.

În cadrul examinării problemelor ce țin de Centrul de triere, Ministerul Afacerilor Interne a prezentat Comisiei parlamentare pentru drepturile omului informația despre structura statelor de personal, capacitatea Centrului, procedura de plasare a persoanelor reținute și a invocat necesitatea transmiterii Centrului de triere a vagabonzilor în gestiunea Ministerului Justiției.

Avocații parlamentari consideră indezirabilă această decizie, pornind de la ideea că acești cetățeni nu pot fi tratați ca delicvenți sau infractori. În acest context, personalul de deservire al instituțiilor de acest gen nu trebuie să fie militarizat, fapt care nu poate fi exclus în cazul transmiterii Centrului în gestiunea Ministerului Justiției.

La părerea avocaților parlamentari, ar fi mai rațională aflarea instituțiilor de acest gen în subordinea Ministerului protecției sociale, familiei și copilului sau, avându-se în vedere oportunitatea deservirii pluridimensionale a acestei categorii de cetățeni, transmiterea Centrului în gestiunea administrației publice locale, cu suport financiar de la bugetul de stat.

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR, OPINIEI ȘI A EXPRIMĂRII

În ultimii doi ani avocații parlamentari au fost sesizați despre încălcarea unor drepturi și libertăți care nu au fost invocate anterior – libertatea conștiinței, libertatea opiniei și a exprimării, libertatea întrunirilor, care constituie o garanție a pluralismului politic, o dovadă a caracterului democratic al statului.

De menționat că exprimarea opiniilor are loc nu numai prin intermediul organelor de informare în masă, dar și în cadrul întrunirilor, mitingurilor, demonstrațiilor, altor procesiuni și manifestații. Oamenii au necesitatea de a se întruni în colectiv pentru a-și exterioriza opiniile, a-și manifesta atitudinea, individuală sau colectivă, față de anumite probleme care îi frământă sau care sînt actuale pentru societate, întru a sensibiliza opinia publică și autoritățile publice, a apăra și a susține inițiative sociale etc.

Rezonanța pe care a căpătat-o problema în cauză în ultima perioadă de timp, precum și semnificația principială a dreptului la libera întrunire în formarea și dezvoltarea unei comunități democratice, a determinat avocații parlamentari să investigheze cum se respectă și se asigură libertatea întrunirilor în Republica Moldova.

În cadrul monitorizării situației privind respectarea libertății întrunirilor au fost sistematizate declarațiile prelabile de desfășurare a întrunirilor, depuse la Primăria municipiului Chișinău, primăriile orașelor Cahul, Comrat și Bălți; au fost studiate unele dosare examinate de Curtea de Apel Chișinău pe faptul refuzului eliberării autorizațiilor de desfășurare a întrunirilor de către organele administrației publice locale.

S-a stabilit că în ultima perioadă de timp a sporit considerabil numărul declarațiilor prelabile de desfășurare a întrunirilor, depuse la Primăria municipiului Chișinău.

Deși au fost înregistrate anumite progrese, cu regret, se impune constatarea că starea de lucruri la acest capitol este departe de a fi satisfăcătoare, ținînd cont de limitările aduse exercițiului libertății întrunirilor de către autoritățile publice locale, de voința cărora, de fapt, depinde exercitarea acestui drept constituțional.

Examinările în cauză au evidențiat unele lacune și imperfecțiuni în legislația în vigoare, cazuri de aplicare arbitrară a normelor juridice, care, în opinia avocaților parlamentari, aduc atingere exercitării de facto a libertății întrunirilor.

Deși legea stabilește expres cazurile în care nu se autorizează manifestațiile, autoritățile publice deseori refuză autorizarea întrunirilor, invocînd pretexte subiective, cum ar fi: omiterea termenului de depunere a declarației prelabile; în locul solicitat este deja

autorizată desfășurarea altei întruniri; în aceeași perioadă urmează să se desfășoare întruniri organizate de autoritățile centrale; revendicările sînt deja satisfăcute prin adoptarea unui act administrativ; nu vor fi asigurate condițiile desfășurării pașnice a întrunirii; nu este justificată necesitatea desfășurării întrunirilor etc.

O bună parte din motivele refuzării autorizării întrunirilor, invocate de Primăria municipiului Chișinău, nu-și găsesc suport juridic. Conform prevederilor Legii nr. 560 cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, „decizia privind refuzul eliberării autorizației întrunirii trebuie să fie argumentată”. Contrar acestor cerințe, în majoritatea refuzurilor eliberării autorizațiilor se face o enumerare a articolelor din Legea 560, fără argumentarea de rigoare.

Deși Constituția Republicii Moldova garantează expres libertatea întrunirilor, este evidentă dependența organizatorului întrunirii de comportamentul discreționarial al reprezentantului administrației publice locale, în special, în cazurile în care sînt examinate declarațiile prealabile pentru organizarea unor întruniri ce vizează nemijlocit activitatea organului administrației publice locale.

De menționat, că însuși regimul de autorizare a desfășurării întrunirilor, prevăzut de legislația în vigoare, este permisiv, orice întrunire urmînd a fi declarată cu 15 zile înainte, fapt ce exclude organizarea unor întruniri spontane. Procedura obținerii autorizației este dificilă, contrar mecanismului de simplă informare asupra intenției de desfășurare a întrunirii, prevăzut de standardele internaționale.

Sînt relevante cazurile difuzate de mass-media, vizînd depășirea atribuțiilor de serviciu de către colaboratorii organelor de poliție, care, prin comportamentul și acțiunile neconforme principiului proporționalității, intervin abuziv în exercitarea libertății întrunirilor. Se atestă cazuri în care colaboratorii poliției recurg la acțiuni drastice neîntemeiate (spre exemplu reținerea administrativă a participanților la întrunire), ignorînd prevederile art. 23 al Legii cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, conform cărora factorii de decizie din poliție pot interveni doar în cazurile în care întrunirea pierde caracterul pașnic și civilizat.

La capitolul vizat avocații parlamentari constată: în Republica Moldova nu se cunoaște și nu se respectă legislația în vigoare, care reglementează modul de organizare și desfășurare a întrunirilor; legislația este depășită și se impune elaborarea unui nou act legislativ de domeniu; organelor administrației publice locale li se deleagă, de fapt, înfăptuirea justiției, fiind abilitate cu dreptul de a aprecia temeinicia probelor pentru a autoriza sau refuza întrunirile; nu există reglementări clare și transparente care să asigure modul previzibil de acționare a organelor de poliție în timpul desfășurării întrunirilor.

Așadar, pentru garantarea asigurării dreptului la libertatea întrunirilor pașnice este oportună elaborarea unui proiect nou de lege cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, conform standardelor internaționale și regionale unanim recunoscute, inclusiv a principiilor OSCE ce țin de libertatea întrunirilor, cu inițierea unui schimb de păreri la capitolul vizat și consultarea prealabilă a societății civile. Soluțiile democratice vor contribui benefic asupra gradului de maturitate politică a societății.

Respectul pentru drepturile omului și legalitate este o condiție inerentă edificării ordinii de drept, preîntâmpinării oricăror abuzuri, statornicirii spiritului de dreptate atât în conștiința factorilor de decizie, cât și a fiecărui cetățean. Printre drepturile fundamentale ale cetățeanului, libertatea opiniei și exprimării are o relevanță deosebită, pentru că fără acestea democrația n-are sorți de izbândă. Acest fapt trebuie să motiveze abordarea deosebită a problemelor care pot aduce atingere acestui drept.

Conform articolului 32 din Constituție, oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Sînt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional.

Examinarea unor cazuri, la capitolul dat, mai recent fiind cel al cet. N, care picheta de una singură sediul unei instituții din cadrul administrației publice centrale, i-a făcut pe avocații parlamentari să concluzioneze asupra respectării dreptului constituțional la libertatea opiniei și exprimării în Republica Moldova.

Conform legislației în vigoare, colaboratorii poliției au drept sarcină apărarea onoarei, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor cetățenilor; își organizează activitatea pe principiile legalității, umanismului și echității sociale. Nici un fel de limitări ale drepturilor și libertăților cetățenilor nu sînt admise decît în temeiul și în modul stabilit de lege. Cetățenii sînt în drept să primească de la colaboratorii poliției explicații privind limitările drepturilor și libertăților lor.

Contrar normelor legislative, de regulă, poliștii manifestă comportament necivilizat, nu se grăbesc să se legitimeze, să aducă la cunoștința persoanei temeiul intervenirii lor etc. În cel mai bun caz, ei comunică cetățeanului că nu are voie să protesteze și îi solicită prezentarea autorizației de a desfășura întrunirile, eliberată de Primărie, după care rețin persoanele și le aduc la poliție, unde se întocmesc procese-verbale pentru comiterea contravențiilor administrative (nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau

cererii legitime a colaboratorului de poliție; încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor; opunerea de rezistență colaboratorului poliției; ultragierea colaboratorului de poliție etc.).

Investigațiile efectuate demonstrează că în atare situații poliștii nu se deranjează în privința comportamentului său, folosesc cuvinte injurioase, aplică forța fizică. Cetățenii sînt deținuți în izolatoare de detenție provizorie mai multe ore sau chiar zile, pînă a fi duși în fața judecătorului. Deseori, instanța de judecată examinează superficial materialele, aplicînd pedeapsa administrativă, nestabilind circumstanțele și vinovăția persoanei, neasigurînd dreptul „contravenientului” la apărare.

Referința organelor de menținere a ordinii publice la Legea cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor nu are nici o relevanță, deoarece acțiunile persoanei care pichetează de una singură nu cad sub incidența acestei legi, fiindcă ea nu reglementează desfășurarea unipersonală a acțiunilor de protest.

În cazurile respective colaboratorul de poliție, pînă a interveni către cetățeanul care pichetează de unul singur, este determinat să constate că prin comportamentul și înscrisurile avute la sine, persoana defăimează statul sau face îndemn la război, agresiune etc., toate acestea fiind documentate și prezentate ulterior instanței de judecată, în calitate de probe. În lipsa acestor împrejurări, intervențiile colaboratorilor de poliție către pichetant sînt lipsite de orice temeii juridic, deoarece nu este vorba de o întrunire garantată de articolul 40 din Constituție, cu toate procedurile și consecințele respective prevăzute de lege. În atare cazuri persoana este protejată de normele constituționale, care garantează libertatea de exprimare și libertatea circulației – art. art. 27, 32 din Constituție.

Reținerea persoanei în asemenea cazuri și deținerea în camera de detenție provizorie aduce atingere drepturilor garantate de Constituția Republicii Moldova, Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și Declarația Universală a drepturilor omului și constituie, în viziunea avocaților parlamentari, acțiuni abuzive, pasibile de răspundere penală, care la moment rămîn în afara atenției organelor de drept.

În contextul nerespectării dreptului constituțional la libertatea opiniei și exprimării, avocații parlamentari au investigat cazul liceenei C, colaboratoare a ziarului pentru tineri „Asta-DA”, care, în cadrul sondajului de opinie pe marginea introducerii în școli a cursului de istorie integrată, a inițiat anchetarea elevilor claselor 6-12 ale liceului în care studiază. Tînăra a fost chemată la Direcția raională de învățămînt Căușeni și amenințată cu

excluderea din liceu, reproșându-i-se faptul că realizarea unor asemenea acțiuni contravine regulamentului liceului.

În cadrul examinării faptelor la fața locului, s-a constatat că eleva își continuă studiile, problema exmatriculării nu a fost abordată în liceu, aceasta fiind doar o acțiune nehibzuită de intimidare din partea inspectorului Direcției de învățământ.

Din cele constatate a fost remarcată o situație rezultată din comportamentul nejustificat al colaboratorilor direcției, care contravine principiilor general acceptate și necesare într-o societate democratică. Exprimându-și profunda îngrijorare asupra modului de acțiune a autorității raionale în sfera învățământului, avocații parlamentari au apreciat cele întâmplate drept exces de zel, arogare a unor atribuții ce depășesc competențele prevăzute de legislația în vigoare, acțiuni care și-au lăsat amprenta negativă asupra elevilor liceului, având consecințe stresante deosebite, în special, pentru eleva C.

Avocații parlamentari au sesizat Direcția de învățământ Căușeni în vederea excluderii pe viitor a situațiilor similare, care ar putea diminua drepturile copiilor la libertatea de exprimare, libertatea informației și exercitarea altor drepturi și libertăți fundamentale.

În Raportul de progres pentru Moldova, document care pune în lumină opinia Comisiei Europene referitor la felul în care Moldova a reușit să-și onoreze, în perioada februarie 2005 – noiembrie 2006, angajamentele asumate prin Planul de Acțiuni RM-UE, printre principalele oportunități se remarcă eficientizarea realizării drepturilor omului, inclusiv ameliorarea situației privind libertatea mass-media, aceste probleme figurând în capul listei.

În activitatea direcționată spre satisfacerea necesităților cetățenilor de acces la informație, libertate de opinie și exprimare - drepturi și libertăți fundamentale garantate în Constituția Republicii Moldova -, radiodifuzorii trebuie să contribuie la „...asigurarea pluralismului politic și social, diversității culturale, lingvistice și religioase, informarea, educarea și divertismentul publicului...”, ca factori indispensabili în procesul de democratizare a societății. La rândul lor, autoritățile statului trebuie să asigure radiodifuzorilor condiții adecvate pentru funcționarea corespunzătoare, în scopul realizării drepturilor și libertăților garantate ale cetățenilor.

În 2006 a fost adoptat Codul Audiovizualului, care încă pînă la adoptare a provocat discuții și aprecieri controversate, din partea experților interni și externi.

În viziunea unor experți străini, Codul Audiovizualului are multe elemente pozitive, dar și lacune, printre ultimele fiind enunțate: tendința excesiva de a controla

politic serviciul public de radioteleviziune; sistemul de desemnare a Consiliul Coordonator al Audiovizualului; lipsa instituțiilor publice locale ale audiovizualului etc.

Unii experți naționali în domeniul mass-media consideră că, la elaborarea și promovarea proiectului Codului Audiovizualului, Legislativul nu a conlucrat eficient cu societatea civilă, nu a ținut cont de recomandările înaintate în aspect instituțional și, în special, în compartimentul referitor la audiovizualul public local.

Avocații parlamentari împărtășesc punctul de vedere al celor care consideră că excluderea din legislație a radiodifuzorilor publici locali este un pas regresiv, deci, regretabil.

Întru realizarea prevederilor Codului Audiovizualului au fost reorganizate posturile municipale Antena C și Euro TV, care de asemenea au produs opinii și aprecieri contradictorii. Posturile municipale respective au fost învinuite, în repetate rânduri, de către unii politicieni că fac politică editorială în interesele unor persoane anumite (în lipsa unor atare constatări din partea organului abilitat – CCA), fapt ce a influențat opinia că anume aceasta a fost cauza principală pentru neinclusiunea în lege a radiodifuzorilor publici locali. Avocații parlamentari consideră că nici autorii proiectului, nici Legiuitorii sau Executivul nu au adus comunității explicații clare asupra motivelor renunțării la radiodifuzorii publici locali.

În opinia avocaților parlamentari, activitatea radiodifuzorilor publici locali constituia o sursă suplimentară de informare a populației și lipsa acestora nu poate fi calificată drept factor pozitiv, de pe poziția asigurării dreptului constituțional al cetățenilor la informație și exprimare. În situația în care piața mediatică a Republicii Moldova încă nu poate oferi alternativă difuzorilor publici locali, statul urmează să asigure condiții pentru realizarea dreptului constituțional la informație.

În perioada de referință, a fost adoptată Legea pentru completarea art.16 din Codul civil, prin care s-au detaliat criteriile de apreciere a cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul moral cauzat prin difuzarea unor informații. Norma legii nu determină cuantumul maxim al despăgubirilor, atribuind această competență instanței de judecată, principiu care nu și-a găsit susținere în afirmațiile și concluziile mai multor reprezentanți ai sectorului asociativ, în special, care promovează accesul liber la informație, libertatea opiniei și exprimării.

Avocații parlamentari sînt de acord că norma în redacția adoptată este democratică, dar pornind de la prezumția că societatea noastră abia construiește democrația, mai persistă pericolul aplicării unor sancțiuni instituțiilor mass-media pentru materiale cu conținut critic

sau analize de valoare, care ar putea conduce la falimentarea lor. Practica anilor trecuți confirmă aceste îngrijorări.

Printre altele, studiul organizației „Freedom House” demonstrează că libertatea presei în Moldova rămîne la un nivel nesatisfăcător. Republica Moldova se situează pe treapta a 146-a după indicele libertății presei.

PROPRIETATE PRIVATĂ

În anul precedent au continuat încălcările grave ale dreptului la proprietate. Spre finele anului 2006, Republica Moldova a suferit deja 24 de condamnări la CEDO pentru încălcarea acestui drept.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează dreptul de proprietate, dat fiind că dreptul individului de a dispune de bunurile sale constituie un element tradițional fundamental al dreptului de proprietate. Pentru a fi conformă cu CEDO, privarea de proprietate trebuie să urmărească un scop de utilitate publică și să respecte condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

În Republica Moldova dreptul la proprietate privată și protecția acesteia sînt garantate prin Constituție.

În acest context, modalitatea actuală de plată a sumelor indexate pentru depunerile bănești ale cetățenilor în Banca de Economii poate fi considerată o violare a dreptului garantat și nu corespunde întru totul concepției dreptului european asupra regimului proprietății și cerințelor constituționale.

Generalizînd adresările referitoare la indexarea depunerilor bănești în Banca de Economii, avocații parlamentari au înaintat în anul 2004 propuneri de a opera modificări în „Regulamentul privind indexarea și modul de plată a sumelor indexate pentru depunerile bănești ale cetățenilor în Banca de Economii”, conform cărora persoanele în etate ar putea beneficia de indexarea integrală a depunerilor bănești.

Conștientizîndu-se necesitatea creării condițiilor necesare pentru sporirea nivelului de trai al cetățenilor, inclusiv a bătrînilor care se bucură de toate drepturile omului în egală măsură cu toți ceilalți membri ai societății, la finele anului 2006 în Parlamentul Republicii Moldova a intrat Proiectul legii pentru completarea art. 5 din Legea nr. 1530 din 12.12.2002 privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, conform căruia depunătorii care au atins vîrsta de 90 de ani au dreptul la primirea sumei și soldului integral, fără etapizări.

Indiscutabil, modificările propuse vor avea efect pozitiv asupra situației deponenților în etate rămași în viață.

În același timp, conform raportului Global al Dezvoltării Umane 2006, prezentat la 9 noiembrie 2006 la Chișinău de către PNUD, Republica Moldova posedă o speranță de viață la naștere de 68,1 ani. Printre cauzele înalte ale ratei mortalității sînt sărăcia și calitatea joasă a serviciilor sociale de bază, cele mai vulnerabile categorii de populație fiind familiile numeroase, familiile cu un singur părinte și bătrîni singuri. În acest

context, avocații parlamentari insistă ca la discutarea modificărilor preconizate Legiuitorul să țină cont de longevitatea vieții cetățenilor Republicii Moldova.

Un alt aspect al garantării respectării dreptului la proprietate privată și protecția acesteia ține de indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor străini (ex-cetățeni ai Republicii Moldova) în Banca de Economii.

Legea privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii nr. 1530 din 12.12.2002 prevede obligațiile statului față de cetățenii Republicii Moldova care au avut depuneri bănești în Banca de Economii la situația din 2 ianuarie 1992 și stabilește principiile de bază privind indexarea, cuantumul și modul de plată a sumelor indexate. Articolul 2 din legea nominalizată stipulează expres indexarea depunerilor cetățenilor Republicii Moldova.

Lezarea dreptului la proprietate a fost invocată de ex-cetățenii Republicii Moldova beneficiari de indexare, care au obținut cetățenia altui stat și nu pot beneficia de plata sumelor indexate pe motivul existenței prevederilor Legii nr. 1530, care stipulează expres că subiecții ai legii sînt doar cetățenii Republicii Moldova.

În atare situație, cetățenii-beneficiari de indexare, care au locuit și au activat pe teritoriul Moldovei, dar în ultimii ani au devenit cetățeni ai altor state, sînt lipsiți de posibilitatea de a-și ridica depunerile bănești în Banca de Economii, astfel, fiind lezați în dreptul la proprietate garantat de Constituție.

În acest context, avocații parlamentari consideră oportună operarea modificărilor în Legea nr. 1530 din 12.12.2002 privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, conform cărora de indexarea integrală a depunerilor bănești ar putea beneficia și persoanele (beneficiari de indexare) care au obținut cetățenia altui stat.

În adresările către avocații parlamentari, cetățenii invocă problema incomodităților create în legătură cu amplasarea diferitelor servicii la parterul blocurilor locative, în spațiile adaptate, destinația inițială a cărora a fost cea locativă. Problema este mai des abordată de locuitorii municipiului Chișinău. Instituția avocaților parlamentari a investigat unele cazuri privind legalitatea organizării sălilor de forță, a atelierelor de croitorie, a barurilor ș.a amplasate la parterul blocurilor, fie în subsolul acestora, solicitînd, după caz, concursul preturilor, comisariatelor de poliție, Serviciului de pompieri, Centrului de medicină preventivă. De menționat că toate autoritățile, cu excepția preturilor, au intervenit în limita competențelor, stabilind încălcările și sancționînd persoanele vinovate.

O situație aparte s-a constatat în activitatea preturilor, care nu exercită controlul eficient asupra modalității de schimbare a destinației imobilelor și, ca urmare a adresărilor

avocaților parlamentari, nu întreprind măsurile care se impun în vederea aplanării situațiilor de conflict apărute între locatari și deținătorii spațiilor destinate activității comerciale. În special, este de menționat pretura sect. Botanica.

În ultimii câțiva ani s-a intensificat construcția oficiilor, blocurilor locative. Cu certitudine, fiecare societate comercială care inițiază construcția, dorește să primească terenuri amplasate în centrul municipiului Chișinău sau în alte zone ale orașului care prezintă interes sporit.

Indiscutabil, prin construcția noilor blocuri locative, populației i se acordă alternative la soluționarea problemei spațiului locativ. Totodată, asigurarea cu spațiu locativ a unei categorii de cetățeni se face în detrimentul intereselor și drepturilor altor cetățeni. Sînt extrem de frecvente cazurile în care construcțiile demarează în curțile caselor de locuit, pe terenurile de joc ale copiilor, cu deteriorarea sau lichidarea spațiilor verzi din jurul clădirilor, cu defrișarea arborilor și cu îngrădirea accesului în curți. În câteva cazuri, după intervenirea avocaților parlamentari și implicarea organelor responsabile, construcțiile au fost sistate.

A sporit considerabil numărul adresărilor, în care se invocă probleme ce țin de construcțiile neautorizate și lipsa unui control de rigoare în acest aspect. Persoanele fizice încep construcția fără a dispune de actele necesare, inclusiv autorizații de construcție și proiecte de executare, și creează impedimente și incomodități vecinilor. În multe cazuri autoritățile publice locale nu doresc să intervină în soluționarea problemelor de acest gen sau intervențiile acestora nu au nici un efect asupra soluționării conflictelor.

Un alt aspect al acestei probleme constituie demararea construcțiilor fără consultarea prealabilă a cetățenilor care locuiesc în blocurile din apropiere. De altfel, la acest capitol există un șir de acte normative, care reglementează procedura de consultare a populației în procesul elaborării și aprobării documentației de amenajare a teritoriului și de urbanism: Legea privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului, Hotărîrea Guvernului nr. 360 din 18.04.1997 despre aprobarea Regulamentului privind certificatul de urbanism și autorizarea construirii sau desființării construcțiilor și amenajărilor, Hotărîrea Guvernului nr. 951 din 14.10.1997 despre aprobarea Regulamentului privind consultarea populației în procesul elaborării și aprobării documentației de amenajare a teritoriului și de urbanism. Potrivit acestor acte normative, responsabilitatea pentru organizarea consultării populației îi revine autorităților publice locale abilitate cu aprobarea pachetului de documente respectiv. În municipiul Chișinău soluționarea acestor chestiuni ține de competența Primăriei.

O altă problemă abordată de către petiționari se referă la modalitatea de atribuire a terenurilor aferente caselor de locuit cu mai multe apartamente, care nu constituie blocuri, transmitere în proprietate privată a loturilor de pământ de pe lângă casele din localitățile urbane.

În conformitate cu art. 8 al Regulamentului cu privire la modul de transmitere în proprietate privată a loturilor de pământ de pe lângă casele în localitățile urbane în cazurile în care casa de locuit se află în proprietate comună în diviziune, administrația publică locală transmite lotul de pământ de pe lângă casa de locuit în proprietate comună în diviziune, indicînd cota parte ideală a fiecărui proprietar, care este proporțională cu cota-parte de proprietate asupra casei de locuit. Aici problema apare atunci cînd posesorii loturilor repartizate doresc să le privatizeze sau solicită autorităților administrației publice trecerea lor în proprietate, la care fapt se cere acordul vecinilor, autentificat notarial. Deoarece nici un act normativ în vigoare nu conține reglementări exprese la acest capitol, Primăria municipiului Chișinău în cazuri similare procedează diferit –uneori actele pentru construcție sînt eliberate fără acordul notarial al vecinilor, altădată – numai după prezentarea acestuia. Primăria municipiului Chișinău practică autorizarea lucrărilor de construcție fără a ține cont de dreptul de vecinătate și respectarea unor distanțe minime față de proprietățile învecinate. Frecvent, aceste operări generează conflicte între cetățeni.

Deseori, pentru demararea unei noi construcții este necesar de a demola unele imobile aflate în proprietatea privată a cetățenilor sau în proprietatea municipală. În aceste cazuri compensația propusă de către societățile comerciale cetățenilor, imobilele cărora urmează a fi expropriate, este net inferioară prețurilor de pe piața mobilă. Există cazuri în care acordul cetățenilor de a fi strămutați în alt spațiu locativ este obținut prin intimidări și amenințări.

Situația se face cu mult mai gravă în cazul evacuării cetățenilor din imobilele proprietate municipală. În aceste cazuri, Primăria municipiului Chișinău adoptă decizii cu privire la darea în arendă a unor încăperi anumitelor societăți comerciale, în care se prevede și obligația ultimilor de a acorda locatarilor ce urmează a fi evacuați a unui alt spațiu locativ, conform prevederilor Codului cu privire la locuințe.

La toate sesizările avocaților parlamentari pe marginea acestor probleme, Primăria municipiului Chișinău informează că, chipurile, obligația de a asigura cu spațiu locativ cetățenii care urmează a fi evacuați le revine arendașilor, trecînd cu vederea obligațiunea proprie de a asigura controlul îndeplinirii deciziilor adoptate.

Lipsa unui control la acest capitol din partea Primăriei Chișinău generează numeroase litigii între cetățeni și societățile comerciale, cărora li s-au repartizat anumite locații. Au fost atestate cazuri în care cetățenii au rămas pe drumuri, fenomen caracteristic pentru sectorul Rîșcani al capitalei.

O dată cu introducerea noilor reguli de securitate în vederea eliminării riscului transportului de explozibili lichizi, intrate în vigoare pe 6 noiembrie 2006 pentru toți pasagerii care pleacă de pe aeroporturile Uniunii Europene, a fost limitată cantitatea de lichide care pot fi trecute prin punctele de control. Aceste norme însă nu limitează cantitățile de lichide care pot fi achiziționate de la magazinele situate dincolo de punctele de control și ambalate în pungi de plastic transparente prevăzute cu element de închidere/deschidere.

Cu toate că Republica Moldova nu cade sub incidența acestor reguli, pasagerii care pleacă de pe aeroportul Chișinău, cu escală în țările UE, trebuie să se conformeze cerințelor sus-menționate. Din adresările parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului rezultă că mărfurile lichide procurate de pasageri în zona liberă a Aeroportului Chișinău, nefiind ambalate în pungi de plastic transparente, sînt confiscate în aeroporturile de escală.

Avînd în vedere că majoritatea rutelor internaționale de pe Aeroportul Chișinău se efectuează cu escală în aeroporturi europene, respectiv, numărul de pasageri care ar putea suferi este destul de mare.

În această situație, avocații parlamentari au atestat o lezare a dreptului la proprietate, care ar putea fi evitată în condițiile în care magazinele duty-free ar ambala lichidele comercializate conform cerințelor Uniunii Europene și au solicitat Ministerului Economiei și Comerțului, Întreprinderii de Stat „Aeroportul internațional Chișinău” și operatorilor duty-free în Aeroportul internațional Chișinău să întreprindă măsuri de urgență, care ar proteja proprietatea cetățenilor.

Avocații parlamentari au fost informați că începînd cu 1 martie 2007 noile reguli de transportare a lichidelor vor avea caracter obligatoriu pentru Aeroportul internațional Chișinău și operatorii duty-free urmează să se conformeze acestora.

Restituirea averii victimelor represiunilor politice rămîne a fi o problemă acută a foștilor deportați rămași în viață. În adresările către avocații parlamentari, petiționarii reclamă neexecutarea hotărîrilor judecătorești privind compensarea valorii proprietăților confiscate. În cadrul examinării acestei categorii de petiții s-a constatat că executarea

hotărîrilor este imposibilă, deoarece bugetele locale nu sînt capabile de acoperire financiară.

Deși au fost adoptate modificări la Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice, care prevăd retrocedarea proprietăților și compensarea valorii proprietăților ce nu pot fi retrocedate, cu suportarea cheltuielilor din bugetele locale și bugetul de stat, avocații parlamentari consideră că acestea nu vor funcționa adecvat și prompt pe motiv de austerități ale bugetelor locale și lipsei mecanismului respectiv. De menționat că anterior Republica Moldova a fost condamnată de cîteva ori de CEDO pentru neexecutarea deciziilor de retrocedare a proprietăților către persoanele represate.

Într-o situație iremediabilă se află persoanele care nu pot prezenta documente ce atestă confiscarea, naționalizarea bunurilor sau scoaterea lor în orice alt mod din posesie din cauza distrugerii arhivelor și lipsei altor probe legale.

Spre exemplu, pentru cei care au avut proprietăți în satele Pererita și Cocieri, arhivele cărora au ars în anii 50-60 ai secolului trecut, nu există vreo posibilitate de restabilire a documentelor despre evidența patrimoniului. Nu se exclude că și în alte localități ale Republicii Moldova există asemenea problemă.

Din adresările parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului din localitățile rurale, constatăm unele încălcări la capitolul atribuirea familiilor nou-formate a sectoarelor de teren din rezerva intravilanului pentru construcția caselor de locuit, anexelor gospodărești și grădini.

Primăriile satești refuză eliberarea loturilor de pămînt pentru construcția caselor de locuit cetățenilor căsătoriți repetat.

Refuzul se face în baza unei tălmăciri a noțiunii de „familie nou-formată” interpretate de Comisia juridică pentru numiri și imunități, la începutul anului 2005, conform căreia familia nou-formată, în sensul Codului funciar, trebuie să întrunească următoarele condiții - neadmiterea căsătoriilor repetate a soților, lipsa în proprietatea soților a imobilului cu destinație locativă, inclusiv terenuri ocupate de case, anexe gospodărești și grădini.

Refuzul autorităților locale nu numai contravine normei exprese a Codului funciar, dar mai aduce atingere și drepturilor constituționale ale cetățenilor, stipulate în art. art. 46, 49 și 50, conform cărora statul se obligă să acorde un regim special de asistență tinerilor și să faciliteze prin diferite măsuri, inclusiv economice, formarea familiei și îndeplinirea de către aceasta a obligațiilor care-i revin, și, nu în ultimul rînd, contravine programelor strategice ale Guvernului, elaborate în scopul realizării dezideratelor constituționale sus-

invocate și orientate spre crearea condițiilor atractive, în special pentru familiile tinere, de a se stabili cu traiul în localitățile sătești și a contribui la dezvoltarea sectorului rural.

În unele cazuri organele administrației publice locale acceptă, în virtutea obligațiilor pe care le au în asigurarea dreptului cetățenilor la un trai decent, să le atribuie teren pentru construcția casei de locuit, deciziile lor fiind dezaprobată de către organele teritoriale de control administrativ ale Ministerului Administrației Publice Locale, în rezultatul tălmăcirii noțiunii „familie nou-formată” din art. 11 al Codului funciar.

În viziunea avocaților parlamentari tălmăcirea acestei noțiuni trebuie să pornească de la prevederile art.art. 48-49 din Constituție și obiectul de reglementare al legii organice menționate – relațiile funciare

Către Centrul pentru Drepturile Omului s-au adresat mai mulți deponenți ai Băncii Comerciale „Guinea”-S.A. și ai Concernului „Intercapital”, invocând lezarea unor drepturi constituționale, inclusiv dreptul la proprietate.

Atât în cererile către avocații parlamentari, cât și în adresarea colectivă către Comisia specială pentru controlul și monitorizarea procesului de restituire a depunerilor bănești ale deponenților Băncii Comerciale „Guinea”-S.A. și ai Concernului „Intercapital”, instituită prin Hotărârea Parlamentului nr. 9 din 09.02.2006, petiționarii au apreciat drept inadecvate acțiunile/inacțiunile unor factori de decizie și autorități statale, abilitate cu funcția de a consolida legalitatea și de a apăra ordinea de drept, de a efectua autorizarea, supravegherea și reglementarea instituțiilor financiare.

De menționat că deponenții Băncii Comerciale „Guinea”- S.A. continuă, fără prea mare succes, să solicite instituțiilor de stat abilitate soluționarea problemei lor. Trezește îngrijorarea avocaților parlamentari și faptul că o bună parte din deponenții Băncii Comerciale „Guinea”-S.A. și ai Concernului „Intercapital” au decedat deja (din spusele petiționarilor, banca Comercială „Guinea”- S.A. – 400 deponenți decedați, Concernul „Intercapital” - 700 deponenți decedați), neajungând să beneficieze de restituirea sumelor depuse, iar 90% din deponenții Concernului „Intercapital” rămași în viață, sînt persoane în etate și invalizi, adică persoane socialmente-vulnerabile.

Apreciind pozitiv eforturile autorităților în soluționarea problemei, în special, instituirea Comisiei speciale, deponenții în discuțiile cu avocații parlamentari au solicitat să fie adus la cunoștința acesteia punctul de vedere comun asupra posibilității de redresare a situației –achitarea restanțelor din contul mijloacelor bugetare, cel puțin parțial în anul 2006 (prin modificarea Legii bugetului pe anul 2006 și posibila includere a sumelor

restante în Legea bugetului pentru anul 2007), cu ulterioara încasare în regres a prejudiciului adus de persoanele culpabile.

În adresarea către Comisie, avocații parlamentari au solicitat să se țină cont de această propunere în cadrul identificării soluțiilor optime pentru problema nominalizată.

Comisia specială pentru controlul și monitorizarea procesului de restituire a depunerilor bănești ale deponenților Băncii Comerciale „Guinea”-S.A. și ai Concernului „Intercapital” consideră că propunerea privind achitarea restanțelor din contul mijloacelor bugetare ar putea crea un precedent inadmisibil în societate, prin care statul și-ar asuma obligațiile financiare ale unor instituții financiare private.

Întru garantarea depozitelor persoanelor fizice din băncile autorizate de Banca Națională a Moldovei, în anul 2003 a fost adoptată Legea privind garantarea depozitelor persoanelor fizice în sistemul bancar, care prevede constituirea Fondului de garantare a depozitelor, plafonul de garantare fiind de 4500 lei moldovenești. Această lege nu are efect asupra deponenților Băncii Comerciale „Guinea”-S.A. și ai Concernului „Intercapital”, problema rămânând în continuare nesoluționată.

În acest context avocații parlamentari consideră binevenită necesitatea creării unui mecanism de asigurare de către stat a depunerilor în instituțiile financiare.

Din anul 2005 organele fiscale au inițiat colectarea impozitului pe bunuri imobiliare de la locatarii apartamentelor neprivatizate, fapt ce a generat multe adresări ale cetățenilor. Din afirmațiile colaboratorilor organelor fiscale, temei juridic pentru aceste acțiuni au servit modificările operate la Codul fiscal, conform cărora, de rînd cu proprietarii bunurilor imobiliare, subiecți ai impunerii au devenit și persoanele care locuiesc în spațiul locativ neprivatizat și plătesc lunar chirie pentru folosirea imobilului.

Modificările operate aveau un impact negativ asupra categoriei respective de cetățeni, care folosesc actualmente circa 8% din fondul locativ total.

Abordarea insistentă a prezentei probleme de către petiționari, i-a motivat pe avocații parlamentari să adreseze, în septembrie 2005, Parlamentului Republicii Moldova propunerea de modificare a alin. (1) lit. b) art. 277 din Codul fiscal.

În altă ordine de idei, considerînd că organele fiscale, la colectarea impozitelor pe imobil pentru anul 2005 de la persoanele fizice – locatari ai apartamentelor neprivatizate, nu au aplicat respectiva lege, avocații parlamentari s-au adresat în instanța de contencios administrativ, solicitînd obligarea Inspectoratului Fiscal Principal de Stat să interzică perceperea impozitului pe bunurile imobiliare pentru anul 2005 de la locatarii apartamentelor neprivatizate și să înlătore încălcările admise.

Întru a se conforma Deciziei Curții Supreme de Justiție din 2 martie 2006, în baza Procesului-verbal al ședinței Colegiului Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova, nr. 11/3 din 25 august 2006, și ținând cont de explicațiile efectuate de Comisia pentru politică economică, buget și finanțe a Parlamentului Republicii Moldova, nr. 827 din 1 noiembrie 2006, Inspectoratul Fiscal principal de Stat a elaborat și a expediat la 13 noiembrie 2006 tuturor Inspectoratelor fiscale de stat teritoriale o dispoziție cu privire la asigurarea efectuării anulării sumelor calculate, inclusiv și a penalității calculate la impozitul pe bunurile imobiliare, deținătorilor locuințelor neprivatizate.

Cu toate că instanța de judecată a satisfăcut cerințele avocaților parlamentari, rămânem îngrijorați de faptul că Decizia Curții Supreme de Justiție a fost executată abia la data de 13 noiembrie și numai după ședința Colegiului Ministerului Finanțelor, în urma elaborării explicațiilor efectuate de către Comisia Parlamentară pentru politică economică, buget și finanțe. În acest context, trezește nedumerire târăgănarea executării deciziei în contextul în care ea este definitivă și nici o autoritate nu mai putea influența asupra acesteia. Or, acest fapt pune la îndoială aplicarea în practică a principiului constituțional de separație și colaborare a puterilor în Republica Moldova.

ASISTENȚĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Cu toate că în ultimii ani economia Republicii Moldova, din aprecierile experților, înregistrează o anumită evoluție și reducere a sărăciei, realizarea drepturilor sociale ale cetățenilor rămâne una dintre cele mai dificile probleme ale țării.

În anul 2006 Centrul pentru Drepturile Omului a înregistrat 367 de adresări la capitolul asistență și protecție socială.

Plîngerile în acest domeniu se referă, în marea lor majoritate, la cuantumul alocațiilor și prestațiilor sociale de stat, modalitatea de calculare a pensiilor de asigurări sociale de stat, reexaminarea pensiilor pentru pensionarii care continuă activitatea de muncă după stabilirea pensiei. A sporit numărul adresărilor referitoare la calcularea stagiului de cotizare în serviciul public.

În temeiul problemelor sesizate de cetățeni, avocații parlamentari consideră că este necesară o nouă modalitate de reglementare a normelor de pensionare, precum și de modificare a sistemului de calculare a pensiei.

Către avocații parlamentari se adresează tot mai mulți cetățeni, care invocă încălcarea dreptului la un trai decent consfințit de Constituție și actele internaționale în domeniul drepturilor omului. Constatăm că în Republica Moldova este atestată o inechitate socială și scădere a nivelului de trai al populației, în special, al păturilor social-vulnerabile. Sporirea ratei inflației, a tarifelor și prețurilor la resursele energetice și serviciile comunal-locative afectează veniturile populației, reducînd esențial impactul majorărilor la salarii și plățile sociale asigurate din buget.

Trezește îngrijorarea avocaților parlamentari situația în sfera acordării gradelor de invaliditate. Conform constatărilor Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, circa 20 la sută din persoanele invalide din Republica Moldova au primit grad de invaliditate în mod nelegitim sau stabilit incorect. În decursul anului de referință, angajații CCCEC au reținut în flagrant delict mai mulți funcționari din sistemul expertizei medicale a vitalității, care estorcau sume mari de bani pentru atribuirea gradelor de invaliditate unor persoane grav bolnave, pentru acordarea gradelor de invaliditate fără termen. În opinia avocaților parlamentari, pe fundalul demascării cazurilor de atribuire ilegală a gradelor de invaliditate au de suferit mulți cetățeni care necesită, fără îndoială, încadrarea în gradul de invaliditate, în funcție de gradul de reducere a capacităților vitale ale organismului.

Reclamațiile petiționarilor denotă că persoanele cu grad sever de reducere a capacităților vitale ale organismului sînt trimise la reexpertizare periodică (de regulă, anual). Mai mult decît atît, în cadrul reexpertizării periodice se atestă tendința de a diminua neîntemeiat gradul de invaliditate stabilit anterior.

Avocații parlamentari consideră că o dată cu aprobarea Regulamentului Consiliului republican de expertiză medicală a vitalității (Hotărîrea Guvernului nr. 688 din 20.06.2006) și trecerea acestuia din subordinea Casei Naționale de Asigurări Sociale, instituție publică autonomă care administrează și gestionează sistemul public de asigurări sociale, aceste tendințe se vor curma.

Totodată, ar fi de subliniat că după modificarea art. 24 al Legii cu privire la Guvern și crearea Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului și a Ministerului Sănătății, rămîne nereglementat locul Consiliului republican de expertiză medicală a vitalității. În opinia avocaților parlamentari, ar fi oportun ca unica instituție de stat cu împuterniciri plenipotențiare în domeniul expertizei medicale a vitalității să devină instituție publică, autonomă de interes național sau, în ultimă instanță, transferat în subordinea Ministerului Sănătății.

În urma completării articolul 4 alin (4) din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, de la 01 ianuarie 2007 Guvernul este obligat să asigure persoanele care îngrijesc la domiciliu un copil invalid cu severitatea I sau un invalid din copilărie de gradul I ținut la pat, cu vîrsta de pînă la 18 ani. Însă rămîne nesoluționată problema persoanelor care îngrijesc la domiciliu invalizi de gradul I care au depășit vîrsta de 18 ani.

În altă ordine de idei, în virtutea caracterului arbitrar, în multe cazuri, de încadrare în grad de invaliditate, rămîn în afara protecției sociale din partea statului persoanele care îngrijesc de invalizii de gradul II sau III, starea fizică a căroră nu s-a ameliorat deloc după diminuarea gradului respectiv de invaliditate.

În cadrul examinării adresării unui grup de pensionari din Azilul republican pentru bătrîni și invalizi din municipiul Chișinău, Centrul pentru Drepturile Omului a investigat unele domenii de activitate ale acestei instituții de asistență socială, aflate în subordinea Ministerului Sănătății și Protecției Sociale al Republicii Moldova.

În urma stabilirii stării de lucruri la fața locului s-au constatat unele lacune ce țin de activitatea instituției.

Existența unor dificultăți de ordin economic nu absolvă statul de obligațiunea de a identifica soluțiile necesare întru realizarea drepturilor fundamentale ale persoanei. În

această ordine de idei, se cere efort întru asigurarea unui trai decent beneficiarilor din instituțiile de asistență socială din țară.

Raportul de monitorizare a Azilului republican pentru invalizi și pensionari din municipiul Chișinău, cu recomandările respective, a fost prezentat Guvernului. Avocații parlamentari speră că problemele evidențiate vor impulsiona activitățile orientate spre redresarea situației în toate instituțiile similare.

Centrul pentru Drepturile Omului a examinat problema concedierii a 198 de angajați ai întreprinderilor Societății orbilor din Republica Moldova: Chișinău „Lumintehnica” SRL SOM, Soroca „Munca invalizilor” SRL SOM, Basarabeasca „Ambas-Fier” SRL SOM, Bălți „Optimist Etern” SRL SOM, Orhei SRL SOM, Varnița „Capaxolid”.

Societatea orbilor este o organizație obștească creată în scopul protejării și promovării drepturilor civile, economice, sociale, culturale ale cetățenilor cu deficiențe, precum și a reabilitării sociale a acestora prin muncă. Societatea orbilor are statut de persoană juridică.

Din asigurările președintelui Societății orbilor, concedierea angajaților de la întreprinderile nominalizate poartă un caracter temporar. Drept motive care au condiționat adoptarea hotărârii de reducere organizată a locurilor de muncă au fost uzura excesivă a utilajului (circa 95%), lipsa mijloacelor circulante, lipsa comenzilor de stat.

Situația creată ar putea fi redresată prin adoptarea anumitor acte legislative, care ar stipula asigurarea invalizilor cu locuri de muncă stabile. În special, ar fi binevenită stimularea angajatorilor de a crea un anumit număr de locuri de muncă pentru încadrarea persoanelor nevătătoare.

Pentru întreprinderile „Lumintehnica” și „Optimist Etern” a fost deja procurat utilaj nou. Reutilizarea întreprinderilor va permite sporirea rentabilității acestora.

Avocații parlamentari consideră că, în ansamblu, soluționarea problemei păstrării și asigurării persoanelor nevătătoare cu noi locuri de lucru presupune suportul financiar prompt al statului direcționat spre reutilizarea întreprinderilor din cadrul Societății orbilor. O atenție deosebită urmează a fi acordată selectării managerilor acestor întreprinderi, deoarece, după cum a fost stabilit prin Hotărârea Curții de Conturi nr. 2 din 21.01.2006, o parte din mijloacele bugetare și înlesnirile fiscale au fost utilizate ineficient de către anumiți conducători.

De menționat că nevătătorii constituie o categorie specifică, care necesită o ocrotire specială. În acest sens, sînt relevante prevederile art. 51 din Constituție, care stabilesc că

persoanele handicapate beneficiază de protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, reabilitare, învățământ, instruire și integrare socială.

Comparativ cu alte categorii de persoane social-vulnerabile, persoanele cu dizabilități depind aproape totalmente de instituțiile de asistență socială ale statului. Deși în raport cu anii precedenți a fost majorat cuantumul plăților bănești de la bugetul asigurărilor sociale de stat acestei categorii de persoane, totuși majorările rămân nesemnificative și nu asigură în deplină măsură soluționarea problemelor cu care se confruntă la moment această categorie de cetățeni.

De subliniat că succesul integrării sociale a persoanelor cu dizabilități depinde, mai întâi de toate, de conlucrarea tuturor instituțiilor responsabile de protecția socială, juridică și educația specială a acestora.

La 2 iunie 2006 au intrat în vigoare modificările la art. 82 lit. i) din Codul muncii, care instituiau posibilitatea concedierii din funcție a persoanelor la atingerea vârstei de pensionare. Respectivele prevederi au provocat o reacție socială negativă și un flux de adresări la Centrul pentru Drepturile Omului.

Considerând că prin operarea acestor modificări a fost încălcat unul din drepturile fundamentale ale omului, garantate de Constituție, și anume egalitatea cetățenilor în fața legii, limitându-se astfel drepturile în domeniul muncii și protecției sociale, avocații parlamentari au înaintat Curții Constituționale o sesizare privind controlul constituționalității acestei norme.

Prin Legea nr.269 din 28 iulie 2006, norma Codului muncii, contestată în sesizarea avocaților parlamentari, a fost modificată esențial, evocând un nou conținut, din care cauză Curtea Constituțională a considerat că sesizarea urmează a fi restituită fără examinare în fond.

Cu toate că norma discriminatorie, conform căreia a fost introdus un nou temei de încetare a contractului de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința părților (pensionarea salariatului pentru limită de vârstă ori vechime în muncă sau obținerea de către acesta a dreptului la pensie pentru limită de vârstă ori vechime în muncă), a fost modificată, unele consecințe ale acesteia au influențat negativ asupra drepturilor cetățenilor, dat fiind faptul că nu s-au identificat soluții pentru cazurile deja epuizate în cele 2 luni de aplicare a normei anterioare, persoanele concediate fiind lipsite de posibilități de contestare. Din circa 100 persoane care în timpul audiențelor au invocat încălcarea dreptului la muncă, marea majoritate s-a referit la consecințele încetării contractului individual de muncă în

conformitate cu art. 82 lit. i) din Codul muncii, situația cărora nu a fost redresată după revizuirea acestor prevederi.

În anul 2005 avocații parlamentari s-au adresat către Parlament cu propunerea de a completa cadrul legal în vigoare cu norme de protecție socială ce se vor extinde și asupra persoanelor care au devenit invalide din copilărie în urma războiului sau a conflictelor militare. În prezent, copiii care la momentul desfășurării acțiunilor de luptă se aflau involuntar pe acest teritoriu și care au avut de suferit de pe urma războiului sau conflictelor armate pe timp de pace, sînt lipsite de o parte din facilitățile acordate altor categorii de persoane, care, asemenea lor, au suferit în aceeași perioadă, din motivul încadrării lor în gradul de invaliditate cu formularea „invalidi din copilărie”.

Luînd în considerare necesitatea elaborării unei informații economico-financiare referitoare la numărul de persoane, devizul de cheltuieli respectiv întru argumentarea propunerii legislative și necesitatea implicării mai multor organe centrale și locale, conform prevederilor art. 131 din Constituție, Parlamentul a remis propunerea în cauză Guvernului, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, prezentînd un aviz pozitiv. Ulterior, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, fiind de acord cu propunerea avocaților parlamentari, a elaborat și a prezentat spre examinare și avizare proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, în scopul protecției sociale a persoanelor (inclusiv copii), care nu au participat la acțiuni de luptă, invaliditatea cărora a survenit în urma desfășurării acțiunilor de luptă în perioada celui de-al doilea război mondial sau acțiunilor de luptă în timp de pace sau a consecințelor acestora.

Conform calculului preventiv la acest proiect de lege, numărul persoanelor (inclusiv copii) care nu au participat la acțiuni de luptă, invaliditatea cărora a survenit în legătură cu aceste evenimente constituie 17 persoane, dintre care invalizi de gradul I – 3 persoane, de gradul II – 11 persoane, de gradul III – 2 persoane, o persoană nu are grad de invaliditate.

Implementarea proiectului de lege necesita surse financiare suplimentare în cuantum de 84 228 lei anual în cazul acordării alocațiilor lunare de stat, compensației bănești în schimbul biletului de tratament sanatorial o dată pe an și a compensațiilor nominative la plata serviciilor comunale. În cazul acordării alocațiilor lunare de stat, biletelor de tratament sanatorial o dată la doi ani și a compensațiilor nominative la plata serviciilor comunale sînt necesare mijloace financiare în valoare de 104 628 lei anual.

Proiectul de lege nu a fost susținut de către Ministerul Finanțelor din lipsa mijloacelor financiare, această categorie de invalizi rămînînd în continuare în afara protecției speciale din partea statului.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 929 din 15.08.2006 a fost aprobat Regulamentul privind modul de plată a pensiilor stabilite în sistemul public de asigurări sociale de stat și alocațiilor sociale de stat. Conform prevederilor punctului 19 din Regulament, plata pensiei prin intermediul instituției financiare se efectuează în baza cererii depuse de către beneficiar, pentru anul în curs. La expirarea termenului menționat este necesar ca beneficiarul să depună la organul de asigurări sociale o nouă cerere. În opinia avocaților parlamentari depunerea anuală a cererii de a primi pensia prin intermediul instituției financiare și, mai ales, necesitatea anexării anuale a pachetului de documente, creează impedimente formale și neargumentate în cadrul realizării dreptului la pensie.

În prezent Republica Moldova nu dispune de bază legislativă pentru determinarea minimului de existență și utilizare a acestuia în procesul de promovare a politicilor sociale.

Conform datelor prezentate în Anuarul statistic al Republicii Moldova, ediția 2006, valoarea minimului de existență în anul 2005 a constituit în medie pe o persoană 771,7 lei lunar. Mărimea medie de existență este condiționată de evoluția prețurilor la produsele incluse în coșul alimentar și a ponderii cheltuielilor pentru coșul nealimentar (mărfuri nealimentare și servicii), ce este determinată în baza structurii reale a cheltuielilor de consum al populației, potrivit examinării bugetelor gospodăriilor casnice. În cadrul eficientizării sistemului de asistență socială se impune urgentarea elaborării Legii privind minimul de existență, care urmează a fi utilizată ca punct de reper al nivelului de trai. Or, anume minimul de existență ar fi un indicator de apreciere a nivelului de trai al cetățenilor din țară, iar în activitatea practică - pentru promovarea politicilor sociale ale statului.

ANEXE:**Anexa nr. 1
Statistica globală**

	2003	2004	2005	2006
Petiții	1215	1201	1270	1913
Audiență	1420	1519	1776	1715
Avize (conform art. 27 din Legea nr.1349)	35	24	27	25
Sesizări (conform art. 28 din Legea 1349)	9	4	4	8
Sesizări (Curtea Constituțională)	2	4	2	2
Acțiuni în judecată	2	2	2	5

**Anexa nr.2
Tematica petițiilor înregistrate**

TEMATICA	2003	2004	2005	2006
Accesul liber la justiție	423	353	432	585
Proprietate privată	122	98	92	137
Securitatea și demnitatea personală	199	249	264	481
Accesul liber la informație	94	107	178	254
Viața familială	11	16	24	13
Dreptul la muncă	43	25	35	58
Dreptul la asistență și protecție socială	229	135	146	149
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	4	6	5	19
Dreptul la ocrotirea sănătății	15	30	25	49
Dreptul la apărare	12	36	18	16
Libera circulație	15	8	16	25
Viața intimă și privată	17	6	11	12
Dreptul la instruire	4	6	2	8
Dreptul la petiționare	10	17	6	4
Libertățile personale	9	4	4	12
Dreptul la cetățenie	7	5	9	4
Dreptul la administrare	3	1	1	1
Altele				86
TOTAL	1217	1102	1271	1913

Anexa nr.3
Tematica problemelor invocate în audiență

TEMATICA	2003	2004	2005	2006
Accesul liber la justiție	370	411	339	436
Proprietate privată	268	329	369	233
Securitatea și demnitatea personală	66	54	111	333
Accesul liber la informație	103	148	352	269
Viața familială	23	35	41	17
Dreptul la muncă	101	121	132	101
Dreptul la asistență și protecție socială	331	267	273	218
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	2	9	3	13
Dreptul la ocrotirea sănătății	8	18	17	15
Dreptul la apărare	10	5	12	19
Libera circulație	29	26	52	27
Viața intimă și privată	38	18	22	24
Dreptul la instruire	12	19	7	0
Dreptul la petiționare	34	29	15	2
Libertățile personale	13	10	3	2
Dreptul la cetățenie	10	17	12	5
Dreptul la administrare	4	1	5	1
TOTAL	1422	1519	1766	1715

Anexa nr.4
Categorii de persoane care au depus plângeri

CATEGORII	2003	2004	2005	2006
Angajat	312	196	293	478
Pensionar	154	114	135	214
Invalid	64	52	85	72
Deținut	520	559	658	1008
Neangajat	114	142	87	115
Student	5	2	2	6
Fermier	0	0	0	2
Șomer	17	9	0	4

Proprietar	15	0	0	2
Reabilitat	5	2	6	3
Funcționar	9	1	0	1
Deputat	0	0	0	1
Elev	0	2	5	3
Militar	2	0	0	1
Altele	0	0	0	3
TOTAL	1217	1102	1271	1913

Anexa nr.5
Categoriile de persoane care s-au adresat în audiență

CATEGORII	2003	2004	2005	2006
Angajat	460	552	815	821
Pensionar	392	371	328	264
Invalid	116	113	167	87
Deținut	2	6	48	239
Neangajat	230	302	268	179
Student	21	20	17	15
Fermier	2	2	5	3
Șomer	95	119	93	88
Proprietar	48	21	17	3
Reabilitat	8	2	1	6
Funcționar	43	6	2	7
Elev	4	5	5	0
Militar	1	0	0	0
Altele	0	0	0	0
TOTAL	1422	1519	1766	1715